

Toetsing binnen het vernieuwde vak maatschappijwetenschappen

*Analyse van schriftelijke havo
schoolexamens en centrale examens in het
licht van de concept-contextbenadering*

Davy Cinjee

ELAN – Universiteit Twente

LVHOM: Onderzoek van Onderwijs

Begeleider: mevrouw M.I. Jelialzkova

November 2013

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	3
2. THEORETISCH KADER: DE CONCEPT-CONTEXTBENADERING	6
CONCEPTEN EN CONTEXTEN	6
BEHEERSINGSNIVEAUS	7
CONCEPT-CONTEXTBENADERING EN DE PILOT MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN	7
3. DE ONTWIKKELING VAN DE PILOT MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN	10
DE BEOOGDE VERNIEUWINGEN VAN HET VAK MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN	10
4. DE OPZET EN WERKWIJZE BINNEN HET ONDERZOEK	13
VERHOUDING CONCEPTVRAGEN – CONTEXTVRAGEN	14
BEHEERSINGSNIVEAUS	15
VERDELING VAN DE VRAGEN OVER DE DOMEINEN	15
5. DE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK.....	17
6. DE IMPLICATIES VAN HET ONDERZOEK VOOR DE PILOT MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN	21
7. CONCLUSIE.....	25
8. VERANTWOORDING VAN HET ONDERZOEK	27
9. SAMENVATTING	29
10. LITERATUURLIJST	31
11. BIJLAGEN	32

1. Inleiding

Voor u ligt een verslag dat het resultaat is van enkele maanden onderzoek naar schriftelijke havo schoolexamens van een achttal scholen die deelnemen aan de pilot maatschappijwetenschappen. Het betreft de volgende scholen: het Elzendaal College, het Zernike College, het Stedelijk Dalton Lyceum, het Stanislas College, het Martinuscollege, het Herbert Vissers College, het Reggesteyn en het Johannes Fontanus College.

Ik, Davy Cinjee, heb dit onderzoek uitgevoerd in het kader van het studieonderdeel ‘Onderzoek van Onderwijs’ van de masteropleiding Leraar VHO Maatschappijleer (LVHOM) opleiding aan de Universiteit Twente. Het vormt een analyse dat is uitgevoerd als onderdeel van het pilotevaluatieonderzoek met betrekking tot de vernieuwing van het examenprogramma maatschappijwetenschappen, uitgevoerd door het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling SLO te Enschede.

De centrale vraag van dit totale SLO evaluatieonderzoek luidt: *“Heeft de pilot geresulteerd in een haalbaar, uitvoerbaar en toetsbaar concept-examenprogramma voor de havo?”*. Mijn onderzoek kan beschouwd worden als een deelonderzoek binnen dit totale evaluatieonderzoek uitgevoerd door SLO. Mijn onderzoek richt zich op het aspect ‘toetsbaar’ binnen de centrale vraagstelling van het totale evaluatieonderzoek. Het doel van mijn onderzoek is een antwoord te vinden op de vraag: *“In hoeverre komt de concept-contextbenadering, als één van de vijf belangrijke vernieuwingen van het vernieuwde examenprogramma maatschappijwetenschappen, succesvol tot uitdrukking in de (schriftelijke) havo-schoolexamens van de pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO?”*.

Ter ondersteuning van de onderzoeksvraag, richt ik mij in dit onderzoek op een aantal deelvragen:

- Hoe komt de concept-contextbenadering tot uitdrukking; een gelijke verdeling van conceptvragen en contextvragen of is één van beide type vragen dominant aanwezig?
- Welke beheersingsniveaus uit de taxonomie van Bloom worden aangesproken bij de concept- en/of contextvragen?
- Over welke domeinen zijn de concept- en contextvragen binnen de examens verdeeld?

In de onderzoeksvraag wordt gerefereerd aan een vijftal vernieuwingen die met betrekking tot de vakvernieuwing maatschappijwetenschappen zijn geformuleerd. Het vormen de beoogde veranderingen en vernieuwingen die de vernieuwingscommissie, die is aangesteld om de vakvernieuwing vorm te geven, vooraf heeft geformuleerd en die tot uitdrukking dienen te komen binnen het vernieuwde vak maatschappijwetenschappen. Het betreft de onderstaande vijf doelstellingen:

- Werken vanuit de concept-contextbenadering
- Vaste inhoud van het examenprogramma
- Meer verschil tussen havo en vwo
- Meer wetenschap dan leer
- Meer eigenheid van het vak

Later in dit onderzoeksverslag zal worden ingegaan op de verdere betekenis van deze vijf beoogde veranderingen en vernieuwingen binnen het vak maatschappijwetenschappen. De aanleiding van dit onderzoek betreft het bredere evaluatieonderzoek dat door de SLO wordt uitgevoerd, en waarbinnen mijn onderzoek gericht op toetsing binnen de pilot als

deelonderzoek is opgenomen. Wel heb ik binnen mijn onderzoek de keuze gemaakt om de concept-contextbenadering als centrale kapstok te gebruiken, waaraan ik mijn onderzoek ophang. De specifieke keuze voor de concept-contextbenadering komt voort uit de populariteit van deze benadering binnen de recente vernieuwingen van schoolvakken binnen de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (havo/vwo). De concept-contextbenadering is de belangrijkste overeenkomst tussen de diverse vakvernieuwingen en pilotvakken die de afgelopen jaren binnen de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (havo/vwo) in gang zijn gezet, bijvoorbeeld bij de bètavakken en het vak economie. Ook binnen het vernieuwde vak maatschappijwetenschappen geldt deze concept-contextbenadering als een zeer belangrijke ondersteunende pijler. Mijn interesse ging er naar uit of deze populaire benadering uit de verf komt binnen het vernieuwde vak maatschappijwetenschappen. Hierbij heb ik de keuze gemaakt om mij binnen het onderwijsprogramma van de pilot maatschappijwetenschappen te richten op het onderdeel toetsing. Allereerst sloot deze keuze aan bij de onderzoeksopdracht die door de SLO werd geformuleerd; het analyseren en in kaart brengen van de havo-schoolexamens van de deelnemende pilotscholen en de centrale examens van het CITO. Daarnaast bood het onderzoek gericht op toetsen ook inzicht in de capaciteiten van de docenten en de toetsmakers van het CITO; in hoeverre zij in staat zijn om deze concept-contextbenadering succesvol te verwerken in het ontwerp van de schoolexamens en de centrale examens. Ten slotte is ook, mede vanuit praktisch oogpunt ter beperking van het onderzoeksgebied, de keuze gemaakt om de concept-contextbenadering als centraal studieobject te onderzoeken aangezien het onderzoek omwille van de tijd en dataverzameling niet te breed kon worden opgezet. Deze drie redenen vormen de aanleiding tot de keuze om de concept-contextbenadering als één van de vijf beoogde vernieuwingen als centraal object van studie in dit onderzoek vast te stellen.

Om de bovenstaande centrale vraagstelling binnen dit onderzoek te kunnen beantwoorden is er in de werkwijze en opzet van het onderzoek gekozen om twee (schriftelijke) schoolexamens per pilotschool te bekijken; één relatief vroeg afgenomen toets binnen de pilotperiode (2011 of 2012) en één relatief recent afgenomen toets binnen dezelfde periode (2012 of 2013). Het is afhankelijk van de beschikbaarheid van toetsen per school waardoor het per school verschilt waar de grens ligt tussen een vroege toets en een recente toets. De gedachte achter deze keuze luidt dat het kunnen integreren van de concept-contextbenadering in de schoolexamens een vaardigheid is die onderhevig is aan een ontwikkelingsproces. Docenten zouden wellicht dus kunnen dus ‘groeien’ in het kunnen toepassen van de concept-contextbenadering. Op deze manier konden eventuele verschillen in de wijze van toetsing binnen de pilotperiode duidelijk in kaart worden gebracht. Daarnaast worden ook een drietal centrale havo examens van het CITO onder de loep genomen: een proefexamen uit september 2012, het centrale examen uit het eerste tijdvak (mei 2013) en het centrale examen uit het tweede tijdvak (juni 2013). Op deze wijze konden ook eventuele verschillen tussen de schoolexamens en de centrale examens aan het licht komen.

Vervolgens werd aan de hand van het CITO-analysemodel een format gecreëerd waarmee de schoolexamens op een duidelijke en gestructureerde geanalyseerd konden worden en tevens met elkaar konden worden vergeleken, dit zal later in dit onderzoeksverslag worden uitgelegd. Hierbij werden drie onderdelen bij alle schoolexamens en centrale examens eruit gelicht:

- Verhouding conceptvragen – contextvragen
- Verdeling van de vragen, scorepunten en percentages over de beheersingsniveaus
- Verdeling van de vragen over de stof en over de meerdere domeinen (B, C en/of D)

Daarna is het beoordelingsproces uitgevoerd, waarbij de vragen op een zo objectief mogelijke wijze zijn geanalyseerd. De objectiviteit werd allereerst gewaarborgd doordat ik als

onafhankelijk onderzoeker mijn onderzoek kon uitvoeren zonder (contact-)bindingen met de pilotscholen en de pilotdocenten. Tevens had en heb ik als onafhankelijk onderzoeker verder ook geen belang bij het slagen of falen van de pilot maatschappijwetenschappen. De resultaten van deze onderzoeksanalyse vormen dan ook een waarheidsgetrouwe weergave van de uitwerking van de concept-contextbenadering in toetsen als één van de vijf vernieuwingen binnen het vak maatschappijwetenschappen.

Het onderzoeksverslag zal starten met een theoretisch kader met betrekking tot de centraal gestelde beoogde verandering binnen de pilot maatschappijwetenschappen: de concept-contextbenadering. Vervolgens volgt een hoofdstuk over het huidige verloop van de pilot maatschappijwetenschappen. Daaropvolgend staat in het vierde hoofdstuk de opzet van het onderzoek centraal, waarna in het vijfde hoofdstuk de resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd. In het zesde hoofdstuk zal worden ingegaan op de implicaties van dit onderzoek voor de pilot maatschappijwetenschappen. Ten slotte zal in de conclusie aan de hand van de resultaten een terugkoppeling worden gemaakt naar de centrale vraagstelling. Ter afsluiting van het verslag zijn ook een literatuurlijst en bijlagen toegevoegd; bestaande uit alle analyseschema's van de onderzochte toetsen van de pilotscholen en de centrale examens van het CITO.

2. Theoretisch kader: de concept-contextbenadering

Eén van de beoogde vernieuwingen van de pilot maatschappijwetenschappen betreft de concept-contextbenadering. Deze benadering vormt de kern van dit onderzoek, en daar dient voorafgaand aan dit onderzoek bij stil te worden gestaan. In dit theoretische hoofdstuk zullen de begrippen ‘concept’ en ‘context’ worden afgebakend, daarnaast zal de relatie tussen de concept-contextbenadering en de beheersingsniveaus van Bloom centraal staan en zal er worden ingegaan op de specifieke rol van de concept-contextbenadering binnen de pilot maatschappijwetenschappen. Op deze manier wordt een theoretisch fundamentele basis gelegd, waar het vervolg van dit onderzoeksverslag op zal rusten.

De concept-contextbenadering kan gedefinieerd worden als een onderwijsbenadering waarin gedacht wordt in termen van concept en context. Binnen de literatuur wordt de concept-contextbenadering getypeerd als een werkwijze om leerinhoud en leerdoelen mee te ordenen, maar ook als een pedagogische-didactische aanpak (Bruning, 2010). De belangrijkste gedachte achter het vormgeven en invoeren van de concept-contextbenadering luidt het streven naar betekenisvol onderwijs. Dit houdt in dat er belang wordt gehecht aan de relevantie van (te leren) kennis en het koppelen van kennis aan de praktijksituatie; de zogenoemde ‘real-life experiences’ (Welp, 2010). Hierbij is het uitgangspunt dat een leerling in staat is om de geleerde kennis te verbinden met de al aanwezige (voor-) kennis, waarna de geleerde kennis weer toegepast kan worden op en binnen nieuwe en andere situaties. Deze overgang van kennis wordt in de literatuur aangeduid als de ‘transfer’ van kennis (Welp, 2010). De veelheid aan verschillende soorten situaties en het kunnen toepassen van geleerde kennis binnen deze situaties zorgt ervoor dat de concept-contextbenadering kan worden opgevat als een onderwijs werkmethode dat het betekenisvol leren stimuleert (Bruning, 2010). De geleerde kennis kent immers een waarde binnen de praktische situaties.

Concepten en contexten

De naam van de benadering wijst er al op dat het in de concept-contextbenadering draait om concepten en contexten. Maar wat verstaan we nu concreet onder deze begrippen? In de literatuur wordt allereerst een context omschreven als een ‘betekenisvolle situatie of probleemstelling voor leerlingen’ (Bruning, 2010). Binnen het onderwijs geldt een context vaak als een middel om leerlingen kennis aan te leren of om geleerde kennis in toe te kunnen passen (Welp, 2010). De context geeft dus betekenis aan geleerde kennis. Men spreekt ook wel over een brugfunctie die contexten binnen het onderwijs vervullen; door het slaan van een brug tussen theorie en de werkelijkheid. Op deze manier zijn leerlingen in staat om kennis aan te leren en ook toe te kunnen passen (Carpay, 2007).

In de uiteenzetting van het begrip context is al een aantal maal het begrip concept ter sprake gekomen. Een concept kan omschreven worden als een abstract begrip dat de kennis structureert (Bruning, 2010). Een concept vormt een mentaal raamwerk; een geheel van (denkbeeldige) lijnen die elkaar (al dan niet) verbinden, die (al dan niet) vakspecifiek zijn en die mogelijk kan maken dat iemand een verklaring kan geven voor een verschijnsel (Olgers, e.a., 2010: 189, Welp, 2010). De concepten moeten in bestaande structuren worden ingebed, waarna deze in verschillende situaties/contexten kunnen worden gehanteerd (Welp, 2010). Concepten vormen concreet gezegd de basisbegrippen die een fundament vormen onder de kennis van een leerling binnen een bepaald vakgebied.

Uit de uiteenzetting van de begrippen context en concept kwam al grotendeels naar voren dat zij niet los van elkaar kunnen worden gezien, maar dat deze twee begrippen in een voortdurende onderlinge wisselwerking zijn verweven. Niet voor niets wordt de concept-

contextbenadering als één begrip gehanteerd. Deze wisselwerking tussen de concepten en contexten wordt ook wel de ‘transfer’ genoemd; leerlingen moeten kennis (concepten) op een wendbare manier kunnen inzetten. Dit houdt in dat wat in de ene situatie of context is geleerd, ook in een andere situatie of context moet kunnen worden toegepast (Welp, 2010). Concepten in andere contexten toepassen is een uitgangspunt dat vergelijkbaar is met het hanteren van gereedschap; zoals een hamer gebruikt kan worden om een spijker in de muur te slaan en tevens om diezelfde spijker er mee uit te halen. Op vergelijkbare wijze kunnen ook de concepten als gereedschap in meerdere contexten worden gebruikt (Groenewegen, 2012). Deze wisselwerking vormt het hart van de concept-contextbenadering, en daarmee een belangrijk streven binnen de beoogde vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen.

Beheersingsniveaus

Het succesvol hanteren van de concept-contextbenadering hangt samen met een andere invloedrijke onderwijsbenadering die in recente vernieuwingen van vakken binnen het voortgezet onderwijs tot uitdrukking komt: het werken vanuit beheersingsniveaus. De herkomst van het werken met beheersingsniveaus kent haar oorsprong in 1956, toen een onderwijscommissie onder leiding van Benjamin Bloom een systeem had uitgewerkt waarmee de leeractiviteiten van leerlingen en studenten gestructureerder in kaart konden worden gebracht. Het bood ook de mogelijkheid om studieactiviteiten en toetsvragen op niveaus te ordenen en te benoemen. Binnen de taxonomie wordt een onderscheid gemaakt tussen viertal beheersingsniveaus, waarbij er sprake is van een hiërarchische rangorde qua moeilijkheidsgraad van vragen. Vergelijkbaar met een trap waarbij iedere trede weer een stukje ingewikkelder is dan de voorgaande treden.

Binnen het formatmodel, zoals dat in dit onderzoek wordt gehanteerd, is er sprake van een viertal beheersingsniveaus: het eerste niveau van memoriseren, het tweede niveau van begrijpen, het derde niveau van analyseren en het vierde niveau van evalueren. Per beheersingsniveau zijn een aantal werkwoorden op te stellen, die een kenmerking kunnen vormen van het beheersingsniveau dat in de betreffende vraag wordt aangesproken. Per beheersingsniveau zijn dat de volgende werkwoorden (gebaseerd op Bijlage 4 uit de syllabus pilot maatschappijwetenschappen):

- Niveau 1 (Memoriseren): *herkennen, benoemen, weergeven, beschrijven, noemen, definiëren, opzoeken, reproduceren*
- Niveau 2 (Begrijpen): *verklaren, uitleggen, uiteenzetten, ordenen, samenvatten, vergelijken, verbanden herkennen*
- Niveau 3 (Analyseren): *relaties leggen, verbanden leggen, gegevens uit een onderzoek interpreteren, patronen beschrijven, vraagstuk oplossen*
- Niveau 4 (Evalueren): *verklaring bij onderzoek geven, oordelen, bekritisieren, standpunt verdedigen, mening geven*

Het werken met de beheersingsniveaus sluit aan bij het hanteren van de concept-contextbenadering, omdat een belangrijke gedachte achter de invoering van deze benadering stelt dat de concept-contextbenadering de hogere denkvaardigheden bij de leerling moet aanspreken en stimuleren. Deze hogere denkvaardigheden worden omschreven als het kunnen analyseren en evalueren van diverse actuele situaties (contexten) aan de hand van de leerstof (concepten). Binnen de taxonomie vormen deze hogere denkvaardigheden dus het derde en vierde beheersingsniveau.

Concept-contextbenadering en de pilot maatschappijwetenschappen

De eerste commissie die verantwoordelijk was voor het schetsen van de contouren van de veranderingen binnen het vernieuwde examenprogramma maatschappijwetenschappen

besloot in 2006 om de concept-contextbenadering op te nemen in de beoogde vernieuwing van het vak. Dit was geen op zichzelf staande keuze; in de jaren daarvoor hadden de vernieuwingscommissies van de bètavakken en het vak economie al de keuze gemaakt om met de concepten een basisstructuur te creëren waarmee actuele en veranderlijke contexten beschouwd en geanalyseerd konden worden.

Een belangrijk argument dat werd aangedragen bij deze keuze voor de concept-contextbenadering was allereerst dat het bijdraagt aan meer structuur en orde binnen een schoolvak. Door de keuze voor een beperkt aantal specifieke concepten als basiskennis wordt de fragmentatie en overladenheid aan (overbodige) feitjes, rijtjes en begrippen tegengegaan (Bruning, 2010). Op deze manier ontstaat er ook meer samenhang binnen de leerstof van een vak, met als achterliggende gedachte dat dit voor meer duidelijkheid en begrip zal zorgen bij de leerling. Met het oog op de actualiteit, dat als een rode draad door het vak maatschappijwetenschappen loopt, is het gebruiken en integreren van deze actualiteit door middel van actuele contexten, een extra factor geweest om de concept-contextbenadering te hanteren als een belangrijk onderdeel binnen de vakvernieuwing.

De contexten geven de specifieke betekenis aan een concept; binnen een context worden de concepten toegepast. Binnen het vak maatschappijwetenschappen is een enorme variatie aan contexten mogelijk. Deze contexten kunnen volgens de auteurs van het boek *Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer* worden herleid tot een viertal categorieën (Olgers, e.a., 2010: 193-194):

1. Concrete instituties (huwelijk, kiesstelsel, scholen)
2. Beleidsterreinen (integratiebeleid, veiligheidsbeleid)
3. Algemene maatschappelijke verschijnselen (consumptiemaatschappij, populisme)
4. Maatschappelijke veranderingsprocessen (globalisering van de maatschappij en politiek, internationalisering).

Samenvattend vormen de contexten dus de toepassingsdomeinen, de concrete maatschappelijke thema's, problematieken en processen waarbinnen de concepten hun betekenis krijgen.

Concepten zijn dus de begrippen die gekenmerkt worden door een bepaald niveau van abstractie. Het geheel van concepten vormt de zogenoemde 'body of knowledge' van een bepaald vakgebied. De criteria die hierbij zijn gesteld aan de concepten binnen het vak maatschappijwetenschappen luiden: (Meijs & Noordink, 2013/Olgers, e.a., 2010: 191):

- Basisbegrippen waarmee wetenschappelijke ontwikkelingen en problematieken geanalyseerd kunnen worden.
- Niet specifiek, er is sprake van enige mate van abstractie.
- Toepasbaar in meerdere contexten, en tevens op verschillende contextniveaus: micro, meso en macro.
- Voortkomend uit de sociale wetenschappen, met name de sociologie en de politicologie.

In 2006 besloot de eerste vernieuwingscommissie van het vak maatschappijwetenschappen om vier zogenoemde hoofdconcepten centraal te stellen: vorming, verhouding, verandering en binding (KNAW, 2006). Deze vier hoofdconcepten werden verder uitgewerkt en gespecificeerd door het opstellen van sociologische en politicologische kernconcepten, zoals deze in het onderstaande schema zijn opgesteld:

Tabel 2.1: De hoofd- en kernconcepten

	Sociologie	Politologie
Binding	Sociale cohesie Sociale instituties Cultuur Groepsvorming	Politieke instituties Representatie
Vorming	Socialisatie/Acculturatie Identiteit Cultuur	Politieke socialisatie Ideologie
Verhouding	Sociale gelijkheid Sociale ongelijkheid	Macht/gezag Conflict/samenwerking
Verandering	Modernisering Individualisering Institutionalisering	Democratisering Staatsvorming Globalisering

Het zijn deze 23 kernconcepten die het hart vormen van de leerstof van het vak maatschappijwetenschappen. Door deze 23 kernconcepten te koppelen aan één van de vier hoofdconcepten is getracht om deze variteit aan concepten als een samenhangend geheel te presenteren. Met als achterliggende doelstelling om de fragmentatie binnen het vak zoveel mogelijk tegen te gaan.

In 2009 presenteerde de tweede vernieuwingscommissie het rapport *Maatschappijwetenschappen. Vernieuwd. Examenprogramma.*, waarin de concepten en de contexten verder werden uitgewerkt. Deze tweede commissie bepaalde dat de beste werkwijze voorschrijft om contextdomeinen op te stellen waarin steeds één van de hoofdconcepten (met bijbehorende kernconcepten) centraal zullen staan. Dat leidde tot de onderstaande schematische verdeling:

Tabel 2.2: De verschillen tussen de Havo context en de Vwo context

Domeinen	Hoofdconcepten	Havo context	Vwo context
B: cultuur en socialisatie	Vorming	Samenlevingsvormen	Religie
C: sociale verschillen	Verhouding	Maatschappelijke verschillen	Machtsverhoudingen in de wereld
D: staat en samenleving	Binding	Veiligheid	Natievorming en de rol van de staat
E: maatschappelijke ontwikkelingen	Verandering	Media	De wording van de moderne westerse samenleving

Meijs, L. & Noordink, H. (2013), *Maatschappijwetenschappen – Hoofdconcepten en kernconcepten*, Enschede: SLO

Deze commissie maakt dus een onderscheid tussen havo en vwo ten aanzien van de contexten. De havo-contexten kenmerken zich als concreet, toegankelijk en toepassingsgericht. De vwo-contexten zijn meer abstract en theoretisch van aard. Binnen deze contexten kunnen de concepten worden aangeleerd en worden toegepast. De gedachte hierbij is dat de aangeleerde concepten vervolgens ook kunnen worden toegepast in andere contexten dan de voorgeschreven contexten. Op deze manier kunnen de concepten daadwerkelijk worden ingezet als gereedschapsinstrument waarmee talloze contexten geanalyseerd kunnen worden.

3. De ontwikkeling van de pilot maatschappijwetenschappen

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de oorsprong en de ontwikkeling van de context waar dit onderzoek op is gericht: de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen, en de oorsprong en ontwikkeling van dit vernieuwingsproces. Dit zal meer duidelijkheid scheppen over de oorspronkelijke gedachten en beweegredenen die ten grondslag lagen aan de ontwikkeling van de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen.

De oorsprong van de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen gaat terug naar het jaar 2003 toen de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW-) klankgroep een advies uitbracht over de examenprogramma's van schoolvakken binnen de tweede fase van het voortgezet onderwijs. Een van de speerpunten die de KNAW-klankbordgroep naar voren bracht betrof de concept-contextbenadering dat als een pijler onder de gewenste vernieuwingen van schoolvakken moest gelden. Een belangrijk argument voor het uitspreken van deze voorkeur voor deze benaderingswijze was het tegen gaan van overbelasting en fragmentatie binnen de diverse examenprogramma's (Olgers, e.a., 2010: 188). De concept-contextbenadering zou een belangrijke oplossing tegen dit probleem zijn. In het voorgaande hoofdstuk is ingegaan op deze concept-contextbenadering. De populariteit van de concept-contextbenadering heeft in de afgelopen jaren geleid tot het ontstaan van enkele nieuwe concept-examenprogramma's binnen zowel de havo als het vwo voor de bèta-vakken natuurkunde, biologie en scheikunde, en voor de vakken economie en maatschappijwetenschappen.

Met betrekking tot de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen heeft een commissie onder aanvoering van Paul Schnabel in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), een advies uitgebracht over de invulling van het vernieuwde examenprogramma van het vak maatschappijwetenschappen voor de havo en voor het vwo. Voordat het ministerie overgaat tot daadwerkelijke invoering van de vakvernieuwing; besloot het ministerie dat er eerst sprake moest zijn van proefdraaien in de praktijk om op deze manier ervaring op te doen in de dagelijkse onderwijspraktijk. Waarna na verloop van tijd de positieve en negatieve zaken opgesteld kunnen worden, en de balans kan worden opgemaakt. Daarom voert het ministerie in samenwerking met de SLO een pilot uit om het nieuwe examenvak maatschappijwetenschappen in de praktijk te testen en te evalueren. Hiervoor is een vierjarige periode uitgetrokken; de schooljaren 2010 tot en met 2014, waarbij in totaal veertien middelbare scholen als pilotscholen deelnemen. Hierbij is de doelstelling dat de SLO in september 2013 een concreet advies aan het ministerie kan voorleggen betreffende de haalbaarheid, uitvoerbaarheid en toetsbaarheid van het concept-examenprogramma voor de havo aan de hand van de bevindingen op de diverse pilotscholen. Eind 2014 zal advies worden gegeven over de haalbaarheid, uitvoerbaarheid en toetsbaarheid van het concept-examenprogramma van het vwo. Vervolgens ligt de bal bij het ministerie om te besluiten het vernieuwde examenprogramma wel of niet definitief in te voeren.

De beoogde vernieuwingen van het vak maatschappijwetenschappen

In de inleiding is gesproken over de beoogde veranderingen en vernieuwingen van het vak maatschappijwetenschappen; maar wat houden deze beoogde veranderingen en vernieuwingen nu precies in? De beoogde veranderingen en vernieuwingen kunnen in een vijftal concrete punten worden samengevat, zoals in onderstaand schema:

Tabel 3.1: De beoogde veranderingen en vernieuwingen van de pilot maatschappijwetenschappen

Verandering	Huidige programma (van...)	Nieuw (pilot-)programma (naar...)
1. Werken vanuit de concept-contextbenadering	Werken vanuit invalshoeken	- Werken met de hoofd- en kernconcepten zodat er verband kan worden aangebracht tussen de structuren, processen en problemen van de moderne samenleving - Werken met de hoofd- en kernconcepten met het doel gebruikt te worden als instrumenten voor analyse. - Werken met hoofd- en kernconcepten om een aantal duurzame begrippen te hebben waarmee de werkelijkheid besproken kan worden
2. Vaste inhoud van het examenprogramma	- 3 Centrale Examen (CE) domeinen, waarvan 2 wisselend - 6 thema's, verdeeld over CE en Schoolexamen (SE)	- Vaste domeinen - Kennisbasis in CE en SE, andere contexten in CE en SE - In SE is er ruimte voor actualiteit
3. Meer verschil tussen havo/vwo	Beperkt verschil tussen havo/vwo	Een groter verschil tussen havo/vwo door het gebruik van andere contexten, beheersingsniveaus en omvang
4. Meer wetenschap dan leer	Normatief en socialiserend karakter. De vakinhoud vond de basis in sociologie, politicologie, recht, culturele antropologie en sociale psychologie	- Aansluiting zoeken bij de wetenschappelijke discipline-lijn - Basis vanuit sociologie en politicologie en een breed en diep inzicht in de structuren, processen en problemen van de moderne samenleving - Een sterker besef voor de wetenschappelijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke onderzoeker
5. Meer eigenheid van het vak	Centraal staat: het perspectief van burgerschapsvorming en de scholing in democratische principes	Centraal staat: de verhoudingen tussen mensen en de structuren en processen van de samenleving en het samenleven

Evaluatieopzet pilot MAW 2010-2014, Enschede: SLO

De eerste beoogde verandering, het werken vanuit de concept-contextbenadering, is in het voorgaande hoofdstuk al aan de orde gekomen. Het is een beoogde verandering die overeenkomt met de vakvernieuwingen van de vakken natuurkunde, biologie, scheikunde en

economie. Ook bij de vernieuwing van de examenprogramma's van deze vakken vormt de concept-contextbenadering een belangrijk onderdeel.

De tweede beoogde verandering betreft de vaste inhoud van het examenprogramma. Voorheen was er sprake van drietal CE-domeinen, waarvan er altijd twee een wisselend karakter hadden. Bij de SE-domeinen was er sprake van twee of drie thema's die aan bod kwamen. In totaal dus een zestal thema's verdeeld over het centrale examen en het schoolexamen. In het vernieuwde examenprogramma is er sprake van vaste domeinen (zie het schema in vorige hoofdstuk) waarbij er in de SE-domeinen sprake is van ruimte voor de integratie van een politieke en/of sociale actualiteit.

Het derde vernieuwingselement betreft het verschil tussen de havo en het vwo dat meer en duidelijker naar voren dient te komen. In het huidige programma bestaat het verschil uit de hoeveelheid eindtermen voor de havo en de hoeveelheid eindtermen voor het vwo; met daarbij ook een verschil qua moeilijkheidsgraad. In het nieuwe programma is het streven om dit verschil in toenemende mate meer te benadrukken door gebruik te maken van andere contexten. Bij de havo zijn de contexten meer toepassingsgericht en hebben zij betrekking op meer herkenbare verschijnselen, die passen binnen de leefwereld van de havo-leerling. Bij het vwo zijn de contexten meer theoretisch van aard en hebben zij ook meer betrekking op abstractere verschillen in de wereld en samenleving.

Het vierde aspect binnen de beoogde vakvernieuwing betreft het streven dat het vak maatschappijwetenschappen meer het karakter dient te bezitten van een wetenschap in plaats van een leer. Een leer wordt gekenmerkt door een normatief en socialiserend karakter; meer belerend van aard. Het nieuwe examenprogramma dient meer de open geest van onderzoek en analyse uit te ademen, waarbij de basis wordt gevormd door de academische disciplines sociologie en politicologie. De gedachte achter dit vernieuwingselement betreft het stimuleren van een beter zicht van de leerlingen op de structuren, processen en problemen binnen een moderne samenleving. Praktische opdrachten bieden de mogelijkheid om dit 'ideaal' van een onderzoekende leerling te stimuleren en in de praktijk te brengen.

Ten slotte geldt als laatste onderdeel van de vakvernieuwing het streven naar meer eigenheid van het vak in vergelijking met het vak maatschappijleer. Bij dit laatstgenoemde vak ligt de primaire focus op burgerschapsvorming en het bijbrengen van democratische principes bij de leerlingen. In het vernieuwde examenprogramma van maatschappijwetenschappen dient deze primaire focus anders gericht te zijn, namelijk gericht op de verhoudingen tussen mensen en de structuren en processen van de samenleving als een geheel. Er dient dus sprake te zijn van een geheel ander perspectief wanneer de vergelijking wordt getrokken tussen de vakken maatschappijleer en maatschappijwetenschappen.

Deze vijf beoogde veranderingen en vernieuwingen vormen een leidraad waarmee de daadwerkelijke veranderingen binnen de pilot maatschappijwetenschappen in kaart kunnen worden gebracht. Het totale evaluatieonderzoek van SLO richt zich ook op deze vijf centrale beoogde veranderingen en vernieuwingen. Binnen mijn onderzoek, als deelonderzoek van het totale evaluatieonderzoek van de pilot maatschappijwetenschappen, ligt de focus op de eerst genoemde beoogde verandering en vernieuwing: het werken vanuit de concept-contextbenadering.

4. De opzet en werkwijze binnen het onderzoek

Na het kennis nemen van de hoofdvraag van het totale evaluatieonderzoek van de pilot maatschappijwetenschappen (*“Heeft de pilot geresulteerd in een haalbaar, uitvoerbaar en toetsbaar concept-examenprogramma?”*) waarbinnen mijn onderzoek als een deelonderzoek geldt, richtte ik de focus op de vraagstelling van mijn eigen onderzoek. Dit leidde tot de volgende onderzoeksvraag: *“In hoeverre komt de concept-contextbenadering, als één van de vijf belangrijke vernieuwingen van het vernieuwde examenprogramma maatschappijwetenschappen, tot uitdrukking in de (schriftelijke) havo-schoolexamens van de pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO?”*. Hierbij richt dit onderzoek zich dus specifiek op één van de vijf beoogde veranderingen en vernieuwingen binnen de pilot maatschappijwetenschappen: de concept-contextbenadering en de vraag in hoeverre deze benadering is terug te vinden in de diverse schoolexamens van de pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO.

Met deze vraagstelling in het achterhoofd is een plan van aanpak opgesteld. Wat zocht ik als onderzoeker in de schoolexamens? De concept-contextbenadering en de daarmee samenhangende beheersingsniveaus gelden als de centrale objecten van bestudering binnen dit onderzoek. De diverse schoolexamens en centrale examens vormden het onderzoeksmateriaal waarin ik op zoek ging naar de (percentuele) aandelen van de conceptvragen en contextvragen binnen het totale aantal vragen, en welke beheersingsniveaus bij deze vragen werden aangesproken. Deze analyse van de schoolexamens en de centrale examens wordt uitgevoerd met het doel om aan te tonen in hoeverre de vooraf geformuleerde doelstelling van de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen, op het gebied van de concept-contextbenadering, in de praktijk daadwerkelijk succesvol waarneembaar en uitvoerbaar is.

Hoe is de werkwijze binnen dit onderzoek verlopen? De eerste stap betrof het verzamelen van het onderzoeksmateriaal: de schriftelijke havo-schoolexamens van de diverse deelnemende pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO. Het grootste deel van de pilotscholen had al meerdere toetsen in de digitale surfgroep van de pilot beschikbaar gesteld, bij enkele scholen moest dat nog nagevraagd worden. In de opzet van het onderzoek is ervoor gekozen om twee (schriftelijke) schoolexamens per pilotschool te bekijken; één relatief vroeg afgenomen toets binnen de pilotperiode (2011), en een relatief recent afgenomen toets binnen deze zelfde periode (2012 of 2013). Op deze manier konden eventuele verschillen in de wijze van toetsing binnen de pilotperiode duidelijk naar voren komen en in kaart worden gebracht. Een voorbeeld zou kunnen zijn dat het gemiddeld aantal conceptvragen in de recentere lichting van de schoolexamens hoger ligt dan in de eerdere lichting van de schoolexamens. Door het onderzoeken van twee schoolexamens binnen een bepaalde periode kan een dergelijke eventuele ontwikkeling in dit onderzoek naar voren komen. Daarnaast is er ook voor gekozen om een drietal centrale examens van het CITO onder de loep te nemen; een proefexamen uit september 2012, het centrale examen uit het eerste tijdvak (mei 2013) en het centrale examen uit het tweede tijdvak (juni 2013). Op deze wijze kan ook een eventuele opvallende ontwikkeling binnen de opeenvolgende centrale examens aan het licht komen. Tevens kan aan de hand van deze werkwijze ook een vergelijking worden gemaakt tussen de schoolexamens en de centrale examens.

Vervolgens moest een onderzoeksinstrument worden gevormd waarmee de schoolexamens konden worden geanalyseerd. Het CITO had zelf een formatmodel gecreëerd, waarmee zij het eigen opgestelde proefexamen maatschappijwetenschappen uit 2012 kon analyseren. Dit formatmodel kende een opzet in de vorm van diverse schema's waarmee belangrijke

elementen van het proefexamen uiteengezet konden worden. Binnen dit model werden een drietal belangrijke zaken er specifiek uitgelicht¹:

- Verhouding van de concept – contextvragen
- Verdeling van de vragen, scorepunten en percentages over de beheersingsniveaus
- Verdeling van de vragen over de stof en over de meerdere domeinen (B, C en/of D)

Binnen deze werkwijze werd dus per toets de verhouding conceptvragen en contextvragen, de beheersingsniveaus van de vragen en de verdeling van de vragen over de domeinen, naar voren gebracht en vastgesteld. In het onderzoeken van de schoolexamens en de centrale examens is dit formatmodel als vertrekpunt genomen. Op deze manier konden alle schriftelijke schoolexamens en centrale examens op eenzelfde wijze geanalyseerd worden, met als gevolg dat er eenduidigheid in het onderzoek ontstaat. Alle schoolexamens en centrale examens worden aan dezelfde analysemethode onderworpen, wat een onderlinge vergelijking mogelijk maakt.

Na het opstellen van het analyseformat kon het daadwerkelijke beoordelingsproces van de schriftelijke schoolexamens van de acht scholen beginnen en de drie centrale examens beginnen.

Verhouding conceptvragen – contextvragen

Een belangrijke beoogde verandering en vernieuwing binnen de pilot maatschappijwetenschappen betreft het hanteren van de concept-contextbenadering. In het analysemodel werd dan ook ruim plaats ingeruimd voor het uiteenzetten van de aanwezigheid van deze concept-contextbenadering. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen conceptvragen en contextvragen. Dit leidde tot de volgende verantwoording om te bepalen wanneer er sprake is van een conceptvraag of van een contextvraag.

Volgens de door CITO gehanteerde definitie is een conceptvraag een opgave waar binnen de vraagstelling letterlijk een hoofdconcept of een kernconcept wordt genoemd. Een voorbeeld van een dergelijke vraagstelling zou kunnen zijn: *“Geef een goede definitie van het begrip **sociale ongelijkheid**”*. In het geval van deze vraagstelling wordt het kernconcept sociale ongelijkheid, toebehorend bij het hoofdconcept verhouding, letterlijk genoemd en daardoor getypeerd als een duidelijke conceptvraag.

Daartegenover kan een contextvraag gedefinieerd worden als een vraag waarbinnen de vraagstelling geen sprake is van een letterlijk genoemd hoofdconcept of kernconcept, maar gericht is op zaken (contexten) die zijn vastgesteld binnen de syllabus van de pilot maatschappijwetenschappen. Een voorbeeld van een dergelijke vraag zou kunnen zijn: *“Wat is één van de factoren die bepalend is voor positietoewijzing?”*. Deze vraag kan getypeerd worden als een contextvraag, omdat een letterlijke benoeming van één van de hoofd- of kernconcepten ontbreekt, en het begrip positietoewijzing geldt als één van de context specifieke begrippen uit het domein C (verhouding), en in de syllabus van de pilot maatschappijwetenschappen uitgebreid wordt omschreven binnen paragraaf 8.4 op bladzijde 27.

Natuurlijk is het ook mogelijk dat er sprake is van een zogenoemde combinatievraag; een vraag waarin een hoofd- of kernconcept letterlijk wordt genoemd, en waarbij de vraag tevens betrekking heeft op een context zoals deze is omschreven in één van de domeinbeschrijvingen binnen de syllabus. Een voorbeeld van een dergelijke vraag zou kunnen zijn: *“Leg uit hoe*

¹ Voorbeelden van dit formatmodel zijn te vinden in de bijlagen van dit onderzoeksverslag, vanaf pagina 32.

*sociale stratificatie een gevaar kan opleveren voor de **sociale cohesie** in een land*". Binnen deze vraag wordt het kernconcept sociale cohesie toebehorend bij het hoofdconcept binding, letterlijk genoemd. Daarnaast geldt sociale stratificatie als één van de context specifieke begrippen binnen het domein C (verhouding). Naar voorbeeld van het CITO-format zal een dergelijke combinatievraag wel als een conceptvraag getypeerd worden, omdat er ook hier sprake is van een letterlijke vermelding van een hoofd- of kernconcept.

Beheersingsniveaus

Een tweede aspect wat centraal staat binnen de analyse van de schriftelijke schoolexamens van de pilotscholen betreft het beheersingsniveau dat per vraag wordt aangesproken. Er wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen viertal beheersingsniveaus, gebaseerd op de taxonomie van onderwijskundige Bloom zoals eerder is besproken in het theoretische kader.

Een voorbeeldvraag van het eerste beheersingsniveau zou kunnen zijn: *"Allochtonen hebben een zwakke positie op de arbeidsmarkt. Noem nog twee groepen die een zwakke positie op de arbeidsmarkt bezitten"*. In deze vraag is het werkwoord noemen of benoemen te herkennen, en daarmee vormt deze vraag dus een voorbeeld van een vraag die typerend is voor het eerste beheersingsniveau; het niveau van memoriseren. Een voorbeeldvraag voor het tweede niveau is bijvoorbeeld: *"Leg het verschil uit tussen klassieke en sociale grondrechten en geef van beide grondrechten één voorbeeld"*. In deze vraag komt duidelijk het uitleggen en uiteenzetten naar voren; typerend voor het tweede beheersingsniveau. Op het derde niveau is er sprake van analyseren, een kenmerkende vraag op dit niveau is te bespeuren in het proefexamen van CITO: *"De overheid probeert om de sociale ongelijkheid tussen mensen tegen te gaan. Door de globalisering kan die sociale ongelijkheid toenemen. Bedenk een maatregel die de overheid zou kunnen nemen om dit gevolg van de globalisering op de sociale ongelijkheid op te lossen. Versterk je oplossing met het geven van 2 argumenten die voor jouw oplossing pleiten"*. Een kenmerkend element bij vragen op het derde niveau is het oplossen van een vraagstuk, en dit kenmerk is duidelijk waarneembaar in deze vraag. Ten slotte betreft het laatste beheersingsniveau, het niveau van evaluatie, waarbij leerlingen een bepaald standpunt moeten innemen en verdedigen. Een bijbehorende voorbeeldvraag zou kunnen zijn: *"Stelling: Er is maar één effectieve aanpak om criminaliteit van allochtone jongeren tegen te gaan: daders strippen van het Nederlands paspoort, na celstraf retour Marokko en grenzen dicht om erger te voorkomen. Wat vind je van de maatregel om dit te stoppen? Ben je het daarmee eens of niet? Beargumenteer!"*.

Alle vragen die ik in alle schriftelijke schoolexamens ben tegengekomen heb ik op een dergelijke wijze bekeken, geanalyseerd en vervolgens per vraag het betreffende beheersingsniveau van vastgesteld.

Verdeling van de vragen over de domeinen

Ten slotte heb ik in de lijn van het CITO-formatmodel ook gekeken naar de verdeling van de vragen over de diverse domeinen. Dit ook met het oog op één van de doelstellingen van de concept-contextbenadering; namelijk dat concepten binnen één bepaalde context worden aangeleerd, maar vervolgens ook kunnen worden toegepast binnen andere contexten (uit wellicht andere domeinen). Per vraag heb ik dan ook vastgesteld op welke context vanuit welk domein een bepaalde vraag betrekking heeft, om zo een overzicht te krijgen in hoeverre er per toets sprake is van een spreiding van (concept-)vragen over de diverse domeinen (contexten).

Bovenstaande drie elementen vormden het centrale hart van mijn onderzoeksanalyse. Aan de hand hiervan werden alle schoolexamens van de pilotscholen, plus de centrale examens van het CITO, geanalyseerd en in kaart gebracht. In het volgende hoofdstuk zullen de resultaten van deze analyse besproken worden.

5. De resultaten van het onderzoek

In het vorige hoofdstuk stond de opzet en werkwijze binnen het onderzoek centraal. Dit heeft geleid tot diverse resultaten, die in dit hoofdstuk aan de orde zullen komen. Aangezien dit onderzoek een grote hoeveelheid onderzoeksdata herbergt, beperkt dit hoofdstuk zich tot samenvattende tabellen die een overzichtsbeeld geven van alle (schriftelijke) schoolexamens van de pilotscholen. Achter in dit verslag zijn de specifieke analyses per toets en per school bijgevoegd als bijlagen.

Tabel 5.1: Het aandeel conceptvragen in (school)examens

	Schoolexamens Lichting 1	Schoolexamens Lichting 2	CITO Proefexamen september 2012	CITO Examen Tijdvak 1 mei 2013	CITO Examen Tijdvak 2 juni 2013
Aandeel conceptvragen	25 % (33 van de 132 vragen)	23 % (30 van de 128 vragen)	45 % (10 van de 22 vragen)	33 % (9 van de 27 vragen)	30 % (8 van de 27 vragen)
Aandeel voor puntentotaal	26 %	27 %	43 %	43 %	34 %

Tabel 5.1 bevat informatie over het aandeel van de conceptvragen in zowel de eerste als de tweede lichting van de schoolexamens, als in de centrale (proef-)examens van het CITO. Aan de hand van dit tabel kan vastgesteld worden dat ongeveer een kwart van het totaal aantal vragen in de eerste en tweede lichting van de schoolexamens (63 van de 260 vragen) conceptvragen zijn. Dit houdt in dat in de vraagstelling van deze vragen letterlijk naar een hoofd- of kernconcept wordt gevraagd. Bij de centrale (proef)examens van het CITO ligt dit percentage iets hoger (33%). Kijkend naar het totale puntenaantal, kan aan de hand van het tabel opgemaakt worden dat iets meer dan een kwart van het totaal aantal punten in de eerste en tweede lichting van de schoolexamens gaan naar conceptvragen. Bij de centrale (proef)examens van CITO ligt dit percentage tussen de 34 % en 43 %.

Tabel 5.2: Verhouding beheersingsniveaus in (school)examens

	Schoolexamens Lichting 1	Schoolexamens Lichting 2	CITO Proefexamen september 2012	CITO Examen Tijdvak 1 mei 2013	CITO Examen Tijdvak 2 juni 2013
Aandeel vragen op beheersingsniveau drie en vier	1 % (1 van de 132 vragen)	5 % (6 van de 128 vragen)	18 % (4 van de 22 vragen)	4 % (1 van de 27 vragen)	15 % (4 van de 27 vragen)
Aandeel voor puntenaandeel	0 %	7 %	24 %	14 %	14 %

Tabel 5.2 laat zien dat er bij de schoolexamens in zowel de eerste als tweede lichting er nauwelijks sprake is van vragen op het derde (analyseren) en/of vierde (evalueren) beheersingsniveau. Zeven van de 260 vragen kunnen getypeerd worden als een vraag op het derde of vierde beheersingsniveau. De meerderheid van de vragen binnen de schoolexamens zijn gericht op het kunnen uitleggen van bepaalde zaken uit de leerstof (tweede beheersingsniveau). Ook in het percentuele puntenaandeel is de geringe aanwezigheid van vragen op het derde en vierde beheersingsniveaus waarneembaar. Bij de schoolexamens schommelt dit puntenaandeel tussen de 0% (eerste lichting toetsen) en 7% (tweede lichting toetsen). Bij de centrale (proef)examens van het CITO ligt dit percentage tussen de 14% en 24%.

Tabel 5.3: Beheersingsniveaus van de schoolexamens bekeken over de pilotperiode

Scholen	2011				2012				2013			
	Ni ² 1	Ni 2	Ni 3	Ni 4	Ni 1	Ni 2	Ni 3	Ni 4	Ni 1	Ni 2	Ni 3	Ni 4
A	6	12	0	0	5	8	0	1	Nb	Nb	nb	nb
B	5	13	0	0	nb	nb	nb	nb	2	20	2	0
C	7	8	0	0	nb	nb	nb	nb	9	9	0	0
D	nb ³	nb	nb	nb	3	8	0	0	4	12	2	0
E	nb	nb	nb	nb	1	19	0	0	4	17	0	1
F	nb	nb	nb	nb	3	8	0	0	3	9	0	0
G	nb	nb	nb	nb	8	11	0	1	10	10	0	0
H	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb	nb	7	12	0	0
Totaal:	18	33	0	0	20	54	0	2	39	89	4	1

Tabel 5.3 bevat informatie over de spreiding van de vragen over de vier beheersingsniveaus. Het bevestigt nogmaals de eerdere constatering uit tabel 5.2 dat de meerderheid van de vragen in de twee lichtingen van de schoolexamens zich bevinden op het tweede beheersingsniveau, waar het kunnen uitleggen van elementen uit de leerstof centraal staat. Per school is gekeken naar twee schoolexamens; een relatief vroeg afgenomen schoolexamen (2011 en/of 2012) en een meer recent afgenomen schoolexamen (2012 en/of 2013), op deze wijze konden eventuele verschillen per school duidelijk in kaart worden gebracht. Het is afhankelijk van de beschikbaarheid van toetsen per school waar bij een school de grens ligt tussen een vroege toets en een meer recente toets. De informatie in het tabel 5.3 maakt echter duidelijk dat bij geen van de scholen sprake is van een groot verschil tussen de beide toetsen wanneer gefocust wordt op het aantal vragen op het derde en vierde beheersingsniveau.

² Beheersingsniveau van Bloom

³ Nb = niet beschikbaar

Tabel 5.4: Verdeling conceptvragen over de beheersingsniveaus binnen de schoolexamens

Scholen	Aantal conceptvragen per toets	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
A	Toets 1: 3	1	2	0	0
	Toets 2: 3	0	3	0	0
B	Toets 1: 4	2	2	0	0
	Toets 2: 5	0	4	1	0
C	Toets 1: 8	3	5	0	0
	Toets 2: 2	0	2	0	0
D	Toets 1: 3	2	1	0	0
	Toets 2: 6	1	4	1	0
E	Toets 1: 7	0	7	0	0
	Toets 2: 7	3	4	0	0
F	Toets 1: 1	1	0	0	0
	Toets 2: 3	0	3	0	0
G	Toets 1: 5	2	3	0	0
	Toets 2: 4	1	3	0	0
H	Toets 1: 2	0	2	0	0
	Toets 2: nb	Nb	nb	Nb	nb
Totaal		16	45	2	0

Tabel 5.4 geeft evenals het tabel 5.3 informatie over de verdeling van de vragen over de vier beheersingsniveaus. Het verschil tussen beide tabellen is dat in tabel 5.4 de conceptvragen er specifiek zijn uitgelicht. Aan de hand van tabel 5.4 kan bepaald worden op welk beheersingsniveau de diverse conceptvragen binnen de schoolexamens worden gesteld. Tabel 5.4 toont aan dat zestien conceptvragen betrekking hebben op het eerste beheersingsniveau. 45 conceptvragen gaan over het tweede beheersingsniveau. Een tweetal vragen gaan over het derde beheersingsniveau, en geen van de conceptvragen uit de schoolexamens hebben betrekking op het vierde beheersingsniveau.

Tabel 5.5: Samenvatting concept- en contextvragen en beheersingsniveaus binnen de schoolexamens

		Totaal	Beheersings-niveau 1	Beheersings-niveau 2	Beheersings-niveau 3/4
Conceptvragen (% van het geheel)	SE ⁴	24%	6%	17%	1%
Contextvragen (% van het geheel)	SE	76%	24%	50%	2%
Totaal		100%	30%	67%	3%

Tabel 5.5 vormt een samenvattend overzicht van de eerdere tabellen die in dit hoofdstuk zijn gepresenteerd met betrekking tot de schoolexamens. De 260 vragen die de eerste en tweede lichte van de schoolexamens vormen, bestaan uit 63 conceptvragen (24 %) en 197 contextvragen (76 %). Verder laat dit tabel duidelijk de dominante aanwezigheid van de hoeveelheid vragen op het tweede beheersingsniveau (67 %) zien. Zowel binnen de

⁴ Alle schoolexamens samen genomen

conceptvragen (17 %) als binnen de contextvragen (50 %) komt het grote aandeel van de vragen op het tweede beheersingsniveau ten opzichte van de andere beheersingsniveaus tot uitdrukking. Verder toont het tabel bij zowel de conceptvragen als de contextvragen aan dat er maar weinig vragen op het derde en vierde beheersingsniveau worden gesteld; drie procent van het totaal aantal vragen binnen de twee lichtingen van de schoolexamens.

Tabel 5.6: Samenvatting concept- en contextvragen en beheersingsniveaus binnen de centrale examens

		<i>Totaal</i>	<i>Beheersings-niveau 1</i>	<i>Beheersings-niveau 2</i>	<i>Beheersings-niveau ¾</i>
<i>Conceptvragen (% van het geheel)</i>	CE ⁵	31%	0 %	30 %	2 %
<i>Contextvragen (% van het geheel)</i>	CE	69%	9 %	52 %	7 %
<i>Totaal</i>		100 %	9 %	82 %	9%

Tabel 5.6 vormt een samenvattend overzicht van de eerdere tabellen die in dit hoofdstuk de revue zijn gepasseerd op het gebied van de centrale examens. De 54 vragen die beide centrale examens gezamenlijk omvatten kunnen worden uitgesplitst in 17 conceptvragen (31 %) en 37 contextvragen (69 %). Ook binnen de twee centrale examens zijn de vragen op het tweede beheersingsniveau het meest aanwezig; 82 % van de vragen kunnen getypeerd worden als vragen op het tweede beheersingsniveau. Zowel binnen de conceptvragen (30 %) als binnen de contextvragen (52 %) zijn een meerderheid van de vragen gericht op het tweede beheersingsniveau.

Tabel 5.7: Verdeling van de vragen over de domeinen B, C en/of D

Toetsen	Gemiddeld aantal domeinen
<i>CITO Proefexamen en centrale examens</i>	3
<i>Schoolexamens eerste lichting</i>	1
<i>Schoolexamens tweede lichting</i>	2

Ten slotte geeft tabel 5.7 een beeld van één van de doelstellingen van de concept-contextbenadering, namelijk het toepassen van concepten binnen wisselende contexten (uit wellicht meerdere domeinen). In de analyses van de schoolexamens en de centrale examens is per vraag vastgesteld op welke context vanuit welk domein een bepaalde vraag betrekking heeft. Op deze manier ontstaat er een inzicht in hoeverre er bij een toets sprake is van een verdeling van de vragen over de diverse domeinen. Tabel 5.5 laat zien dat in de eerste lichting schoolexamens de vragen betrekking hebben op gemiddeld één domein. Bij de tweede lichting schoolexamens ligt dit gemiddelde op twee domeinen die per toets aan de orde komen. Binnen de centrale (proef)examens van het CITO komen alle drie de domeinen aan bod.

⁵ Beide tijdvakken samen genomen

6. De implicaties van het onderzoek voor de pilot maatschappijwetenschappen

In het vorige hoofdstuk zijn een aantal bevindingen naar voren gekomen uit de onderzoeksanalyse van de schoolexamens van de pilotscholen en de centrale examens van het CITO. Aan de hand van deze onderzoeksbevindingen is het mogelijk om de deelvragen die gesteld zijn in de inleiding van dit onderzoeksverslag te beantwoorden. In dit hoofdstuk zal ik de onderzoeksbevindingen uit het vorige hoofdstuk terugkoppelen aan de deelvragen uit de inleiding, en op deze manier toewerken naar een antwoord op de centrale onderzoeksvraag.

Hoe komt de concept-contextbenadering tot uitdrukking; een gelijke verdeling van conceptvragen en contextvragen of is één van beide type vragen dominant aanwezig?

In totaal zijn 260 vragen geanalyseerd binnen de schoolexamens. Hiervan konden 63 vragen worden getypeerd als conceptvragen, en 197 toetsvragen konden beschouwd worden als contextvragen. In percentages uitgedrukt vormen de conceptvragen 24% van het totaal aantal vragen, en de contextvragen vormen 76% van het totaal aantal toetsvragen.

Feitelijk zegt deze constatering dat driekwart van de toetsvragen bestaat uit contextvragen, en een kwart wordt gevormd door de conceptvragen. De contextvragen zijn dus dominant aanwezig dan de conceptvragen. Met het oog op de implicaties voor de pilot maatschappijwetenschappen kan dus allereerst vastgesteld worden dat de pilotdocenten meer in staat zijn om contextvragen op te stellen dan conceptvragen. Dit herbergt wel een risico, omdat het gebruik van de concepten hierdoor enigszins dreigt onder te sneeuwen. En juist het kunnen toepassen van concepten is een belangrijke drijfveer geweest achter de invoering van de concept-contextbenadering binnen de vernieuwing van maatschappijwetenschappen.

Het kenmerk van een contextvraag is dat er geen concept in de vraagstelling aanwezig is; de vraag is gericht op één van de thema's of onderwerpen die in de syllabus zijn uitgewerkt. Het risico van deze contextvragen is dat zij puur zijn gericht op het reproduceren of begrijpen van een bepaald gedeelte van de leerstof zonder toepassing van de concepten. Concreet gezegd zijn dit dus vooral 'feitjes- en rijtjes vragen'; de vragen die het 'oude' vak maatschappijwetenschappen kenmerkten en de vragen die door de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen meer naar de achtergrond moesten verdwijnen.

De ontwikkelaars van de pilot maatschappijwetenschappen hebben vooraf geen voorwaarden of eisen gesteld aan de wenselijke hoeveelheid aanwezige conceptvragen en contextvragen, en de onderlinge verhouding tussen deze type vragen. Dit heeft als consequentie dat ik als onderzoeker met deze onderzoeksgegevens in de hand niet in staat ben om waterdicht te kunnen concluderen dat de toepassing van de concept-contextbenadering in de schoolexamens geslaagd of mislukt is. Wel kan ik de door CITO ontwikkelde centrale examens analyseren, door ook binnen deze examens de verdeling tussen conceptvragen en contextvragen in kaart te brengen. Om vervolgens dit resultaat te vergelijken met het resultaat uit de schoolexamens, en te zien of er grote verschillen tussen beide examens bestaan. De centrale examens van het CITO omvatten in totaal 54 vragen, waarvan 17 vragen getypeerd kunnen worden als conceptvragen en 37 vragen als contextvragen. In percentages uitgedrukt betekent dat het aandeel van de conceptvragen 31% bedraagt, en dat van de contextvragen 69%.

In vergelijking met de schoolexamens zijn de contextvragen minder dominant aanwezig, maar nog altijd kan een kleine tweederde van het totaal aantal vragen in de landelijke centrale examens getypeerd worden als een contextvraag. Het beeld dat naar voren komt laat zien dat

in zowel de schoolexamens als de centrale examens vooral de nadruk ligt op het vragen naar contexten, en niet op het vragen naar concepten.

In mijn optiek kan er (nog) niet gesproken worden over een succesvol gebruik van de concept-contextbenadering in de toetsing binnen de pilot maatschappijwetenschappen. Een meer gelijke en evenwichtige verdeling tussen het aantal conceptvragen en het aantal contextvragen zou meer recht doen aan het belang van de 23 vastgestelde kernconcepten. Weliswaar is het integreren van de concept-contextbenadering in toetsen voor zowel pilotdocenten als toetstontwikkelaars van het CITO een nieuwe manier van werken, wat wellicht ook de tijd nodig heeft om te bezinken en tot bloei te komen. Desalniettemin wijst de huidige dominantie van de contextvragen erop dat de concept-contextbenadering in toetsen nog bijgeschaafd dient te worden, wil er sprake zijn van de succesvolle invulling van de concept-contextbenadering in het vernieuwde maatschappijwetenschappen.

Welke beheersingsniveaus uit de taxonomie van Bloom worden aangesproken bij de concept-en/of contextvragen?

De tweede deelvraag die is opgesteld heeft betrekking op de taxonomie van Bloom waarin diverse beheersingsniveaus uiteen zijn gezet. Het eerste niveau van memoriseren, het tweede niveau van begrijpen, het derde niveau van analyseren en het vierde niveau van evalueren. In de doelstelling van de pilot maatschappijwetenschappen werd gesteld dat de hogere denkvaardigheden van de leerlingen moesten worden aangesproken en gestimuleerd. De concept-contextbenadering, gericht op het analyseren van concepten in wisselende contexten, zou dit dan vanuit de essentie van de benadering ook bevorderen. In de lijn van de beheersingsniveaus zou dat betekenen dat een groot deel van de toetsvragen gericht zou moeten zijn op het derde en vierde beheersingsniveau. Komt deze verwachting ook naar voren in de onderzoeksresultaten?

Binnen de schoolexamens is in het onderzoek per vraag bekeken op welk beheersingsniveau deze vraag is gesteld. Dit leidde tot de bevinding dat 3% van de 260 toetsvragen beschouwd kan worden als vragen gesteld op het derde en vierde beheersingsniveau. 30% van de toetsvragen zijn gesteld op het eerste beheersingsniveau, en 67% van de toetsvragen zijn gesteld op het tweede beheersingsniveau. Concreet gezegd heeft dus 97% van de toetsvragen betrekking op de lagere denkniveaus (memoriseren en begrijpen), en 3% van de toetsvragen is van toepassing op de hogere denkniveaus (analyseren en evalueren). Vanuit deze onderzoeksbevindingen kan een vraagteken geplaatst worden bij de geslaagdheid van de doelstelling achter het hanteren van de concept-contextbenadering om de hogere denkvaardigheden bij de leerlingen te stimuleren. Wanneer specifiek gekeken wordt naar de vragen met een concept in vraagstelling is te zien dat de conceptvragen ook vooral gericht zijn op het kunnen begrijpen van de concepten; het tweede beheersingsniveau. Van de 63 conceptvragen zijn er 45 gericht op het tweede beheersingsniveau. Zestien conceptvragen worden gesteld op het eerste beheersingsniveau, en bij twee vragen worden de hogere denkvaardigheden aangesproken: twee conceptvragen op het derde beheersingsniveau en nul conceptvragen op het vierde beheersingsniveau.

Ook binnen de centrale examens is eenzelfde tendens waarneembaar; een meerderheid van vragen zijn gesteld op het eerste en tweede beheersingsniveau, en dus gericht op de lagere denkniveaus. Hoewel in vergelijking met de schoolexamens in de centrale examens het percentage vragen gericht op het derde en vierde beheersingsniveau wel iets hoger ligt: tussen de 14 en 24%. Met de aantekening dat het percentage conceptvragen dat gesteld wordt op het

derde of vierde niveau binnen de centrale examens het aantal toetsvragen op het derde en vierde beheersingsniveau in de schoolexamens niet ontloopt: 2%.

Terugkomend op de deelvraag kan dus gesteld worden dat in zowel de schoolexamens als in de centrale examens er sprake is van een dominante focus op het eerste en tweede beheersingsniveau, in zowel de conceptvragen als de contextvragen. Concreet gezegd zijn een meerderheid van de toetsvragen dus gericht op de vaardigheden van het kunnen memoriseren en het kunnen begrijpen. Dit is in tegenspraak met één van de belangrijke redenen achter de vakvernieuwing maatschappijwetenschappen en het werken met de concept-contextbenadering: het ontwikkelen en stimuleren van de hogere denkvaardigheden van de leerling. Binnen het onderzoek kwam naar voren dat slechts sporadisch een vraag wordt gesteld waarin het kunnen analyseren en evalueren een belangrijke plaats inneemt. Het lukt de toetsmakers van scholen en het CITO op dit moment nog niet om de concept-contextbenadering in te zetten op de wijze waarvoor deze eigenlijk bedoeld is, namelijk het stimuleren van de hogere denkvaardigheden.

Bovenstaande bewering is natuurlijk geen definitieve conclusie. Zoals al eerder is gesteld is het toetsen aan de hand van de concept-contextbenadering een nieuw fenomeen voor zowel pilotdocenten, CITO-toetsontwikkelaars als leerlingen. Tijd zal nodig zijn om dit ambacht beter in de vingers te krijgen, met als mogelijke consequentie dat langzaam maar zeker vragen op het derde en vierde beheersingsniveau een meer prominente plaats in toekomstige toetsen zullen verkrijgen. Desalniettemin blijft de huidige constatering natuurlijk wel staan; de vragen in de onderzochte toetsen zijn in meerderheid gericht op het eerste en tweede beheersingsniveau en dit is in tegenspraak met de doelstelling van de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen.

Over welke domeinen zijn de concept- en contextvragen binnen de examens verdeeld?

Naast het onderzoeken van de aanwezigheid van conceptvragen en contextvragen, en de beheersingsniveaus waarop deze vragen zich afspelen, heb ik mij in de analyse van de toetsen ook gericht op de verdeling van de vragen over de domeinen. Deze domeinen zijn door de tweede vernieuwingscommissie opgesteld, en deze domeinen vormen de voorgeschreven contexten waarbinnen de 23 kernconcepten kunnen worden toegepast. Voor de havo staan een viertal domeinen voorgeschreven: domein B: cultuur en socialisatie, domein C: sociale verschillen, domein D: staat en samenleving, en domein E: maatschappelijke ontwikkelingen. Binnen deze domeinen worden de concepten bij de leerlingen aangeleerd om deze concepten vervolgens ook direct toe te kunnen passen. Het streven van de concept-contextbenadering luidt dat een aangeleerd concept binnen een bepaalde context, vervolgens ook in andere contexten gebruikt en toegepast kan worden. Een voorbeeld: binnen het domein B over een cultuur en socialisatie komen de leerlingen in aanraking met het kernconcept identiteit. Dit kernconcept zal worden aangeleerd in een context die past bij domein B, voor de havo betekent dat de context samenlevingsvormen. Naar ideaal van de concept-contextbenadering moet vervolgens met dit specifieke kernconcept ook een brug geslagen worden naar de domeinen C, D en E met bijbehorende contexten. Op deze manier is de leerling in staat om het kernconcept goed te doorgronden, en als een gereedschapsinstrument in te zetten bij het analyseren en verklaren van andere contexten.

In het onderzoek naar de schoolexamens en centrale examens is per vraag bekeken op welke context uit welk domein een bepaalde vraag gericht is. Om op deze manier duidelijk te krijgen in hoeverre de toetsmakers van de pilotscholen en de toetsmakers van het CITO erin slagen om die gewenste spreiding van concepten over diverse domeinen voor elkaar te krijgen.

Uit het onderzoek blijken de toetsmakers van de pilotscholen en de toetsmakers van het CITO hier wisselend in te slagen. Binnen de centrale examens van het CITO komen gemiddeld drie domeinen aanbod binnen de toetsvragen. Een logische constatering aangezien de centrale examens gericht zijn op een veel bredere leerstof; het examen vormt immers de afsluiting van het gehele vak maatschappijwetenschappen. Binnen de schoolexamens komt de breedheid aan domeinen minder naar voren. In de eerste lichting schoolexamens wordt er gemiddeld per toets één domein behandeld. In dat geval worden de ondervraagde concepten dus getoetst in de aangeleerde contexten toebehorend bij een bepaald domein. De tweede lichting schoolexamens vertoont echter al meer spreiding, binnen deze toetsen worden per toets gemiddeld twee domeinen aangesproken. Dit vormt dus een verbreding van de contexten, en ondersteunt al in toenemende mate de doelstelling van de concept-contextbenadering om de concepten in wisselende contexten voortkomend uit wisselende domeinen toe te passen.

Het integreren van meerdere domeinen in een toets lijkt dus een vaardigheid te zijn die de toetsmakers van de pilotscholen gedurende de onderzochte pilotperiode beter onder de knie krijgen. Dit ondersteunt de doelstelling van de concept-contextbenadering binnen de pilot maatschappijwetenschappen.

7. Conclusie

Dit onderzoek vormde een deelonderzoek binnen het totale evaluatieonderzoek van de pilot maatschappijwetenschappen. Binnen het totale onderzoek staat de volgende vraag centraal: *“Heeft de pilot maatschappijwetenschappen geresulteerd in een haalbaar, uitvoerbaar en toetsbaar concept-examenprogramma voor de havo?”*. Mijn onderzoek is specifiek gericht op het aspect ‘toetsbaar’ uit deze centrale vraagstelling, en is gericht op de volgende centrale vraag: *“In hoeverre komt de concept-contextbenadering, als één van de vijf belangrijke vernieuwingen van het vernieuwde examenprogramma maatschappijwetenschappen, succesvol tot uitdrukking in de (schriftelijke) havo-schoolexamens van de pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO?”*. In de opzet van het onderzoek is dus gekozen om de aanwezigheid van één beoogde vernieuwing specifiek te onderzoeken; de mate van aanwezigheid van de concept-contextbenadering binnen de diverse schoolexamens van de pilotscholen en tevens in de centrale examens van het CITO. Dit onderzoek heeft geleid tot een aantal bevindingen met betrekking tot zaken als de verhouding conceptvragen-contextvragen, de verdeling van de (concept-)vragen over de beheersingsniveaus en de verdeling van de vragen over de diverse domeinen.

In het vorige hoofdstuk is ingegaan op de implicaties van dit onderzoek voor de concept-contextbenadering als een belangrijk onderdeel van de pilot maatschappijwetenschappen. Dit leidde tot de vaststelling van een drietal zaken.

Allereerst kan gesteld worden dat in het kader van de concept-contextbenadering in de schoolexamens en de centrale examens, de contextvragen een dominante positie innemen. In de schoolexamens kan driekwart van de toetsvragen getypeerd worden als een contextvraag, en in de centrale examens ligt deze verhouding op tweederde van de toetsvragen. De verhouding tussen conceptvragen en contextvragen kan dus scheef genoemd worden. De toetsvragen met een concept in de vraagstelling zijn schaarser aanwezig. Dit duidt erop dat de pilotdocenten en toetsontwikkelaars van het CITO vooral in staat zijn om contextvragen te creëren, en dat zij minder goed in staat zijn om de concepten in de vraagstelling te verwerken. Deze bevinding leidt niet tot een ondersteuning van een belangrijke doelstelling van de concept-contextbenadering; de 23 kernconcepten die een dominante positie dienen in te nemen in de leerstof en de toetsing van het vak maatschappijwetenschappen. De praktijk laat dus zien dat het doel van deze benadering nog niet volledig tot zijn recht is gekomen. Een (toekomstig) meer evenwichtige verdeling van conceptvragen en contextvragen zou de concept-contextbenadering meer recht doen.

Ten tweede leidde dit onderzoek ook tot duidelijk op het gebied van de beheersingsniveaus waarop de toetsvragen in de schoolexamens en de centrale examens gesteld worden. Het beeld wat zowel uit de schoolexamens als uit de centrale examens naar voren kwam liet zien dat de toetsvragen in meerderheid gericht zijn op het kunnen memoriseren en begrijpen van de leerstof. Deze twee capaciteiten vormen de eerste twee beheersingsniveaus binnen de taxonomie van Bloom, ook wel uitgedrukt als de lagere denkniveaus. Daar tegenover staan het derde en het vierde beheersingsniveau, de hogere denkniveaus, die gericht zijn op het kunnen analyseren en evalueren van de leerstof. De concept-contextbenadering heeft als doelstelling om deze hogere denkniveaus van de leerlingen te stimuleren. Deze doelstelling zou tot uitdrukking moet komen via een (grote) aanwezigheid van toetsvragen gesteld op het derde en vierde beheersingsniveau, maar dat is echter niet het geval. Doordat een grote meerderheid van zowel de conceptvragen als de contextvragen gericht zijn op het memoriseren en begrijpen van de leerstof, in plaats van het analyseren en evalueren van de

leerstof, kan gesteld worden dat een belangrijk doel van de concept-contextbenadering binnen de pilot maatschappijwetenschappen op dit moment nog niet wordt behaald.

Ten derde kan vanuit het onderzoek ook nog een uitspraak gedaan worden over een andere doelstelling van de concept-contextbenadering, namelijk de spreiding van de toetsvragen over de diverse domeinen die vanuit de syllabus worden voorgeschreven. In het ideaalbeeld dat de concept-contextbenadering schetst vormen de kernconcepten gereedschapsinstrumenten die in allerlei contexten kunnen worden ingezet om de betreffende context mee te ontleden en te doorgronden. Uit de onderzoeksresultaten komt naar voren dat binnen de schoolexamens wel een ontwikkeling in de richting van dit ideaalbeeld gaande is. In de eerste lichting kunnen de gehanteerde contexten nog aan gemiddeld één domein toegeschreven worden. In de meer recentere tweede lichting is de vijver aan contexten waaruit de pilotdocenten vissen breder, en is er sprake van gemiddeld twee domeinen per toets die worden aangesproken. Binnen de schoolexamens lijkt op dit gebied een ontwikkeling te zijn naar een ondersteuning van deze doelstelling van de concept-contextbenadering. In hoeverre deze trend zich in de toekomst zal doorzetten zal moeten worden afgewacht. Binnen de centrale examens worden logischerwijs wel alle drie de domeinen aangesproken in de selectie van de contexten. Deze examens gelden als een afsluiting van het totale vak maatschappijwetenschappen, waardoor het voor de volledigheid van het examen van belang is dat alle domeinen worden gebruikt in de selectie van de examenvragen.

Aan de hand van bovenstaande onderzoeksbevindingen kan de balans van dit onderzoek worden opgemaakt; in hoeverre kan er gesproken worden over een succesvolle toepassing van de concept-contextbenadering in de toetsing binnen de pilot maatschappijwetenschappen? Het algemene beeld dat naar voren komt uit dit onderzoek met betrekking tot het behalen van de doelstellingen van de concept-contextbenadering binnen de vakvernieuwing, kan getypeerd worden als wisselend. Weliswaar komt de concept-contextbenadering tot uitdrukking in de schoolexamens en de centrale examens, maar de vraag rijst in hoeverre dit op een juiste wijze het geval is. De indruk die bij mij als onderzoeker ontstaat na het doen van dit onderzoek is dat de focus van de toetsmaker voornamelijk is gericht op het beschrijven van een concept, in plaats van het concept daadwerkelijk in te zetten in een betekenisvolle context. Om daadwerkelijk aan de doelstelling van de concept-contextbenadering te voldoen zal er nog een stap gemaakt moeten worden; van het beschrijven van een hamer naar het daadwerkelijk toepassen van de functie van de hamer; namelijk de spijker met behulp van de hamer in de muur slaan. Toekomstig onderzoek zal aan moeten tonen in hoeverre de toetsmakers in de komende jaren hier wel of niet beter in zullen slagen.

8. Verantwoording van het onderzoek

Deze analyse vormt geen waardeoordeel over de kwaliteit van toetsing. Een dergelijke vaststelling is op dit moment ook lastig te maken omdat een vastgestelde norm of eis waaraan een 'goede' toets binnen de pilot maatschappijwetenschappen aan moet voldoen niet bestaat. Het ontwerpen van toetsen blijft een vak apart en een lastige klus. Deze analyse kan echter wel functioneren als een handig hulpmiddel voor pilotdocenten, waarmee de toekomstige toetsen gestructureerder ontworpen kunnen worden met meer bewuste aandacht voor elementen als de concept-contextbenadering, de verdeling van de toetsvragen over de beheersingsniveaus en de spreiding van toetsvragen over de diverse domeinen.

In het onderzoek is er naar gestreefd om de objectiviteit bij de beoordeling van de toetsvragen voorop te stellen. Door de criteria met betrekking tot het classificeren van conceptvragen en contextvragen uit de eigen analyse van het CITO van het eigen proefexamen als uitgangspunt te nemen, werd getracht om de eenduidigheid binnen het onderzoek voort te zetten. Dit geldt ook voor het classificeren van de beheersingsniveaus, dat werd gebaseerd op het beheersingsniveaus schema zoals dat in de syllabus van de pilot maatschappijwetenschappen wordt gehanteerd. Ook CITO hanteerde in de eigen analyse van het proefexamen dit schema van de beheersingsniveaus.

Op deze manier wordt dezelfde richtlijn doorgetrokken naar het analyseren van de schoolexamens, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek ten goede komt. Daarnaast kan er op deze wijze ook een duidelijke vergelijking gemaakt worden tussen de schoolexamens gemaakt door de pilotdocenten, en de centrale examens gemaakt door het CITO. In de resultaten van het onderzoek en de afsluitende conclusie kwam al naar voren dat er wel onderlinge verschillen bestaan tussen de schoolexamens en de centrale examens op het gebied van de verhouding concept- en contextvragen en de beheersingsniveaus, maar dat de grote lijnen overeenstemmen. Het percentage conceptvragen ligt binnen de schoolexamens op 24 % en binnen de centrale examens op 31 %. Dit is wel een verschil, maar hierbij moet wel voor ogen gehouden worden dat het bij de centrale examens om 31 % van 54 vragen gaat en bij de schoolexamens om 24 % van een totaal aantal van 260 vragen. In grote lijnen wordt echter wel aangetoond dat er gestreefd wordt naar de integratie van de concept-contextbenadering binnen de vernieuwing van de pilot maatschappijwetenschappen, zowel in de schoolexamens al binnen de centrale examens. Tevens toont de vergelijking tussen de schoolexamens en centrale examens aan, dat op het gebied van de beheersingsniveaus in beide gevallen sprake is van een overwicht aan vragen op het tweede beheersingsniveau. Bij de schoolexamens ligt het percentage vragen op het tweede beheersingsniveau op 67 %. Binnen de centrale examens ligt dit percentage op 82 %. Het vergelijkende onderzoek toont onderlinge percentuele verschillen aan, maar de trendmatige grote lijnen zijn bij de schoolexamens en centrale examens van gelijke aard. Dit geldt voor zowel voor de concept-contextbenadering als de beheersingsniveaus waar de vragen zich op bevinden.

Zowel voor de pilotdocenten als de toetsmakers van het CITO geldt; het ontwerpen van toetsen blijft een vak apart en een lastige klus. Deze analyse vormt dan ook een aanleiding tot reflectie binnen de pilot maatschappijwetenschappen.

Op 18 juni jl. heb ik dit in de praktijk proberen te brengen door mijn onderzoek te presenteren aan de pilotdocenten op de heidag op de SLO in Utrecht. Na mijn presentatie over mijn onderzoek overhandigde ik elke docent een pakket waarin de analyses van hun eigen twee toetsen waren opgenomen. Op deze manier kregen deze docenten individuele feedback over hun toetsen in het licht van de concept-contextbenadering en de beheersingsniveaus.

Bovendien kregen zij op deze dag de gelegenheid om verdere vragen te stellen over mijn onderzoek. Daarnaast bood mijn presentatie een aanleiding om ervaringen met betrekking tot het construeren van toetsen ter sprake te brengen. Ook uit deze verhalen bleek dat een groot gedeelte van de pilotdocenten het lastig vindt om de diverse doelstellingen van de pilot maatschappijwetenschappen in hun toetsen te verwerken. In het onderzoek kwam al naar voren dat vragen op het derde en vierde beheersingsniveau in beperkte mate aanwezig zijn, en dit werd door de aanwezige docenten in de vorm van hun ervaringen met het maken van toetsen nog eens onderstreept. Daarnaast gaf een deel van de docenten ook aan het lastig te vinden om concepten te bevragen in wisselende contexten. Een meerderheid van de aanwezige docenten sprak daarom de wens uit om hier in de toekomst verdere begeleiding en ondersteuning in de vorm van tips en aanwijzingen bij te verlangen. Het is naar mijn mening een wens die serieus genomen dient te worden met het oog op het toekomstige succes van het vernieuwde maatschappijwetenschappen.

9. Samenvatting

Dit verslag vormt de beschrijving van een onderzoek gericht op de concept-contextbenadering als een belangrijk onderdeel van het vernieuwde pilotvak maatschappijwetenschappen. De concept-contextbenadering is een populaire onderwijsbenadering die in enkele recente vernieuwingen van schoolvakken in het voortgezet onderwijs tot uitdrukking komt. Ook binnen de vernieuwing van het vak maatschappijwetenschappen is gekozen om deze concept-contextbenadering te hanteren.

In dit onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre de concept-contextbenadering als één van de vijf belangrijke vernieuwingen van het vernieuwde examenprogramma maatschappijwetenschappen, succesvol tot uitdrukking in de (schriftelijke) havo schoolexamens van de pilotscholen en de centrale havo examens van het CITO.

In de opzet van het onderzoek is gekozen om twee (schriftelijke) schoolexamens van elk van de acht pilotscholen te bekijken; één relatief vroeg afgenomen toets binnen de pilotperiode (2011), en een relatief recent afgenomen toets binnen deze zelfde periode (2012 of 2013). Op deze manier konden eventuele verschillen in de wijze van toetsing binnen de periode duidelijk in kaart worden gebracht. Daarnaast zijn ook centrale examens van het CITO onder de loep genomen, waardoor eventuele opvallende verschillen tussen de schoolexamens en de centrale examens aan het licht konden komen. Om dit te bereiken werd een format gecreëerd waarmee de examens op een structurele wijze geanalyseerd konden worden, en tevens met elkaar konden worden vergeleken. Hierbij werden specifiek drie onderdelen eruit gelicht:

- Verhouding conceptvragen – contextvragen
- Verdeling van de vragen, scorepunten en percentages over de beheersingsniveaus
- Verdeling van de vragen over de stof en over de meerdere domeinen (B,C en/of D)

Uiteindelijk kan aan de hand van deze onderzoeksresultaten een drietal zaken worden geconcludeerd. Allereerst kan vastgesteld worden dat de contextvragen een dominante positie innemen. In de schoolexamens kan driekwart van de toetsvragen getypeerd worden als een contextvraag, en in de centrale examens ligt deze verhouding op tweederde van de toetsvragen. De verhouding tussen conceptvragen en contextvragen kan dus scheef genoemd worden. Deze bevinding leidt niet tot een ondersteuning van een belangrijke doelstelling van de concept-contextbenadering; de 23 kernconcepten die een dominante positie dienen in te nemen in de leerstof en de toetsing van het vak maatschappijwetenschappen. De praktijk laat dus zien dat het doel van deze benadering nog niet volledig tot zijn recht is gekomen.

Op het gebied van de beheersingsniveaus kan vastgesteld worden dat de toetsvragen in de schoolexamens en centrale examens in meerderheid zijn gericht op het memoriseren en begrijpen van de leerstof; de lagere twee denkniveaus binnen de taxonomie van Bloom. De concept-contextbenadering heeft als doelstelling om de hogere denkniveaus (analyseren en evalueren) van de leerlingen te stimuleren. Deze doelstelling zou tot uitdrukking moet komen via een (grote) aanwezigheid van toetsvragen gesteld op het derde en vierde beheersingsniveau. Dit belangrijke doel van de concept-contextbenadering binnen de pilot maatschappijwetenschappen wordt op dit moment niet behaald.

Ten slotte kan vanuit het onderzoek ook nog een uitspraak worden gedaan over een andere doelstelling van de concept-contextbenadering: de spreiding van de toetsvragen over de verschillende domeinen die vanuit de syllabus worden voorgeschreven. Hierbij geldt als ideaalbeeld dat de concepten in zoveel mogelijk diverse (domein-)contexten kunnen worden ingezet. Uit de onderzoeksresultaten komt naar voren dat binnen de schoolexamens wel een

ontwikkeling in de richting van dit ideaalbeeld gaande is. In de eerste lichting kunnen de gehanteerde contexten nog aan gemiddeld één domein toegeschreven worden. In de meer recentere tweede lichting is de vijver aan contexten waaruit de pilotdocenten vissen breder, en is er sprake van gemiddeld twee domeinen per toets die worden aangesproken. Binnen de schoolexamens lijkt op dit gebied een ontwikkeling te zijn naar een ondersteuning van deze doelstelling van de concept-contextbenadering. In de centrale examens komen logischerwijs alle domeinen aanbod.

Het algemene beeld dat uit dit onderzoek met betrekking tot het behalen van de doelstellingen van de concept-contextbenadering binnen het vernieuwde maatschappijwetenschappen naar voren komt kan getypeerd worden als wisselend. Weliswaar komt de concept-contextbenadering tot uitdrukking in de schoolexamens en de centrale examens, maar de vraag rijst in hoeverre dit op een juiste wijze het geval is. De focus van de toetsmakers lijkt vooral gericht op het beschrijven van het concept en de context, in plaats van het concept daadwerkelijk in te zetten ter ontleding van een betekenisvolle context. Om daadwerkelijk aan de doelstelling van de concept-contextbenadering te voldoen zal er nog een stap gemaakt moeten worden; van het beschrijven van een hamer naar het daadwerkelijk toepassen van de functie van de hamer; namelijk de spijker met behulp van de hamer in de muur slaan. Toekomstig onderzoek zal aan moeten tonen in hoeverre de toetsmakers in de komende jaren hier wel of niet beter in zullen slagen.

10. Literatuurlijst

Bruning, L. (2010), *CoCo in de tweede fase – Wisselwerking tussen concepten en contexten*, Intern werkdocument Enschede: SLO

Bruning, L. & Welp, E.J.M. (2008), *CoCo – Wisselwerking tussen concepten en contexten*, Intern werkdocument Enschede: SLO

Carpay, T. (2007), 'Een liefdesverklaring – Voorstel examenprogramma Maatschappijwetenschappen', in: *Maatschappij & Politiek*, september 2007

Groenewegen, T. (2012), 'Leerlingen leniger maken van geest maken', in: *SLO Context*, februari 2012

KNAW (2003), *Ontwikkeling van talent in de tweede fase. Advies van de KNAW-klankbordgroep voorgezet onderwijs*, Amsterdam: KNAW

Meijs, L. & Noordink, H (2013), *Maatschappijwetenschappen – Hoofdconcepten en kernconcepten*. Enschede: SLO

Meijs, L. & Noordink, H. (2013), *Toelichting bij het boekje 'Hoofd- en kernconcepten bij het vak maatschappijwetenschappen*, Intern werkdocument Enschede: SLO

Olgers, T., Otterdijk, R. van, Ruijs, G., Kievij, J. de & Meijs, L. (2010), *Handboek vakdidactiek maatschappijleer*, Amsterdam: Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken

Welp, E.J.M. (2010), *Toetsing en de context-conceptbenadering in het voortgezet onderwijs*, Intern werkdocument Enschede: SLO

11.Bijlagen

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	A
leerjaar	4 havo
domein	Vorming
Tijdstip van afname	7 november 2011
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 a t/m c	4	Geen titel	B Vorming
2	1	Geen titel	B Vorming
3 a t/m d	8	Geen titel	B Vorming
4 a t/m c	9	Geen titel	B Vorming
5 a t/m e	11	Geen titel	B Vorming
	totaal: 33 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1a	2	2			A 2.3 Vorming - Socialisatie	B1 4.1		
1b	1	1				B2 5.4		
1c	1	2				B4 7.3		
2	1	1			A 2.3 Vorming – Acculturatie			
3a	2	2				B1 4.3.1		
3b	2	2				B1 4.3.1		
3c	2	2				B1 4.3.1		

3d	2	2				B1 4.3.1		
4a	3	2				B2 5.1		
4b	3	2				B2 5.1		
4c	3	2				B2 5.1		
5a	1	1				B1 4.1		
5b	2	1				B1 4.1		
5c	1	1				B1 4.1		
5d	2	2				B3 6.2		
5e	2	2			A 2.6 Verandering – Individualisering & democratisering	B3 6.2		
5fA	2	2				B3 6.2		
5fB	2	1						

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1a, 2, 5e	5
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		5
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	1a, 3a, 3b, 3c, 5a, 5b, 5c	12
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	4a, 4b, 4c	9
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	5d, 5e, 5fA	5
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	1c	1
totaal aantal punten		27
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		

D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 15%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 17%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	6 vragen	totaal 6 punten
2. begrijpen	rest	totaal 27 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoeksopdracht schoolexamens maatschappijwetenschappen

school	A
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding
Tijdstip van afname	2 april 2012
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1	2	1 / Rookgewoontes	C Verhouding
2 t/m 5	16	2 / Straatvegers	C Verhouding
6 t/m 8	8	3 / Klein duwtje	C Verhouding
9 t/m 10	7	4 / Wethouder leerplicht	C Verhouding
	totaal: 33 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	2					C1 8.6	
2	2	2			A 2.4 Verhouding			
3	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid			
4a	2	1					C1 8.1	
4b	1	1					C1 8.1	
5a	3	2					C1 8.3 & C3 10.1	

5b	2	2			A 2.4 Verhouding - Conflict		C1 8.7	
5c	2	1					C1 8.8	
5d	2	1					C2 9.2	
6	4	2					C1 8.4	
7	2	1					C2 9.1	
8	2	2					C3 10.3	
9	5	4					C3 10.3	
10	2	2					C3 10.1	

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	2, 3, 5b	6
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		6
B Vorming		
B1 Socialisatie		
4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen		
5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen		
6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen		
7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten	1, 4a, 4b, 5b, 5c, 6	13
8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen	5d, 7	4
9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen	5a, 8, 9, 10	12
10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen		
11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		29
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk		
12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming		

13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 18%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 21%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	5 vragen	totaal 9 punten
2. begrijpen	8 vragen	totaal 19 punten
3. analyseren	-----	
4. evalueren	1 vraag	Totaal 5 punten

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	B
leerjaar	4 havo
domein	Vorming
Tijdstip van afname	9 november 2011
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 a t/m b	4	1 / Sirtre	B Vorming
2 a t/m d	4 + ? (C&D)	2 / Niveaus	B Vorming
3 a t/m e	11	3 / China	B Vorming
4 a t/m d	? (A&B) + 4	4 / Cartoon	B Vorming
5 a t/m c	6	5 / Gezinstypen	B Vorming
	totaal: 29 (?) scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1a	2	1			A 2.3 Vorming			
1b	2	2			A 2.4/A 2.5/ A 2.6			
2a	1	1				B1 4.2		
2b	3	2			A 2.3 Vorming – Socialisatie/Identiteit	B1 4.2		
2c		1			A 2.5 Binding – Sociale instituties			
2d		2				B1 4.5		
3a	2	1				B1 4.1		
3b	2	1						
3c	2	2				B1 4.5		

3d	2	2						
3 ^e	3	2				B3 6.1		
4a		2				B1 4.3.1		
4b		2				B1 4.3.1		
4c	2	2				B1 4.3.1		
4d	2	2				B1 4.3.1		
5a	3	2				B2 5.1		
5b	3	2				B2 5.1		
5c	3	2				B2 5.1		

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1a, 1b, 2b, 2c	7
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		7
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	2a, 2b,, 2c, 3a, 3c, 4a, 4b, 4c, 4d	17
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	5a, 5b, 5c	9
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	3e	3
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		29
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming		

13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten:

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 22%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	4 vragen	totaal 7 punten
2. begrijpen	rest	totaal 22 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	B
leerjaar	5 havo
domein	Binding
Tijdstip van afname	25 maart 2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 5	11	1 / Jeugdcriminaliteit	D Binding
6 t/m 8	6	2 / Onveiligheidsbeleving	D Binding
9 t/m 12	8	3 / Veiligheid wijken	D Binding
13 t/m 19	16	4 / Van kwaad tot erger	D Binding
20 t/m 24	12	5 / Huiselijk geweld	D Binding
	totaal: 53 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	1	2						D4 15.4
2	3	1				B1 4.1		
3	2	2			A 1.1 Citeren			D3 14.1
4	2	2						D3 14.1
5	3	2			A 1.1 Citeren			D3 14.1
6	1	2			A 1.2 Tabelinformatie interpreteren			D1 12.3
7	2	2			A 1.2 Tabelinformatie interpreteren			

8	3	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			D1 12.3
9	2	2			A 1.1 Citeren			D1 12.2
10	2	2						D3 14.1
11	2	2			A 2.5 Binding - Groepsvorming			
12	2	2			A 2.3 Vorming - Socialisatie			
13	2	2						D1 12.7
14	2	2				B1 4.4		D1 12.4
15	4	2						D3 14.1
16	1	1						D2 13.5
17	3	2						D2 13.4
18	2	2						D3 14.1
19	4	3						D2 13.3
20	1	2						D4 15.3
21	2	2			A 2.3 Vorming - Cultuur			D4 15.4
22	2	2			A 1.2 Interpretatie van statistische gegevens			
23	3	3			A 2.5 Binding – Sociale institutie			
24	4	2						D2 13.5

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden	3, 5, 9, 22	9
A2 Concept-contextbenadering	8, 11, 12, 21, 23	12
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		21
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	2, 14	5
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		5
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en		

maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8	6, 8, 9, 13, 14	10
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	16, 17, 19, 24	12
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3	3, 4, 5, 10, 15, 18,	15
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7	1, 20, 21	4
totaal aantal punten		41

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 23%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 21%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	2 vragen	totaal 4 punten
2. begrijpen	20 vragen	totaal 42 punten
3. analyseren	2 vragen	totaal 7 punten
4. evalueren	-----	

Onderzoeksopdracht schoolexamens maatschappijwetenschappen

school	C
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding
Tijdstip van afname	Januari 2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 4	6	1 / Voornamen	B Vorming & E Verandering
5 t/m 10	15	2 / Emancipatie	C Verhouding
11 t/m 13	9	3 / Voorbestemd of achterstand	C Verhouding
	Totaal: 30 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	1	1				B1 4.1		
2	1	1				B2 5.1		
3	2	2			A 2.6 Verandering - Globalisering			
4a	1	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.1	
4b	1	1					C1 8.1	
5	2	2			A 2.6 Verandering - Individualisering			

6	1	1				B4 7.2		
7a	1	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.7	
7b	1	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.7	
8	4	2			A 2.3 Vorming - Ideologie		C4 11.4	
9	2	2			A 2.3 Vorming - Socialisatie		C2 9.1	
10	4	2			A 2.6 Verandering - Modernisering	B2 5.1		
11	2	2					C3 10.1	
12	3	2					C1 8.3	
13	4	2					C1 8.4	

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	3, 4a, 5, 7a, 7b, 8, 9, 10	17
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		17
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	1	1
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	2, 10	5
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	6	1
totaal aantal punten		7
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	4a, 4b, 7a, 7b, 12, 13	11
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	9	2
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	11	2
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5	8	2
totaal aantal punten		17

D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen – contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 57%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 62%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	7 vragen	totaal 7 punten
2. begrijpen	rest	totaal 23 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	C
leerjaar	Havo
domein	Binding
Tijdstip van afname	Maart 2013
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 9	16	1 / Veiligheid	D Binding
10 t/m 14	10	2 / Positie slachtoffers	D Binding
15 t/m 18	10	3 / Veiligheid wijken	D Binding
	totaal: 36 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	1	1						D1 12.3
2	1	2						D1 12.7
3	3	2			A 2.6 Verandering – Individualisering, modernisering, globalisering			D1 12.8
4	1	1						D2 13.2
5	2	2						D2 13.3
6	1	1						D2 13.4
7	2	2						D3 14.1

8	4	2						D3 14.2
9	1	1						D4 15.4
10	2	1			A 1.1 Citeren			D4 15.2
11	3	1						D4 15.3
12	2	1						D2 13.1
13	1	1						D1 12.1
14	2	2			A 2.5 Binding - Representativiteit			D1 12.1
15	2	2						D1 12.2
16	1	1						D3 14.1
17	3	2				B1 4.4		
18	4	2						D2 13.5

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	3, 14	5
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		5
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	17	3
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		3
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk	1, 2, 3, 13, 14, 15	10

12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	4, 5, 6, 12, 18	10
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3	7, 8, 16	7
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7	9, 10, 11	6
totaal aantal punten		33

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 14%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 11%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	9 vragen	totaal 12 punten
2. begrijpen	rest	totaal 24 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	D
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding
Tijdstip van afname	25 juni 2012
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 4	19	1 / Artikel Bovens	C Verhouding
6	2	2 / Politieke participatie	C Verhouding
7	2	3 / Ontwikkelingstheorie	C Verhouding
8	4	4 / Machtsverdeling	C Verhouding
	totaal: 27 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.1	
2a	2	1					C1 8.2	
2b	2	2					C3 9.6	
2c	2	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.3/8.4	
2d	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.8	

2e	2	2					C2 9.6	
3	4	2					C4 11.2	
4	3	2					C4 11.4	
5	-	-					-	
6	2	2					C2 9.7	
7	2	2					C2 9.8	
8	4	2					C4 11.1	

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1, 2c, 2d	6
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		6
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	1, 2a, 2c, 2d	8
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	2b, 2e, 6, 7	8
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5	3, 4, 8	11
totaal aantal punten		27
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		

D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 22%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 37.5%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	3 vragen	totaal 6 punten
2. begrijpen	rest	totaal 21 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	D
leerjaar	5 havo
domein	Vorming/Verhouding
Tijdstip van afname	28 maart 2013
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 a t/m f	15	1 / Geen titel	B Vorming
2 a t/m d	6	2 / Geen titel	C Verhouding
3 a t/m c	8	3 / Geen titel	C Verhouding
4 a t/m d	12	4 / Geen titel	C Verhouding
5	9	5 / Geen titel	C Verhouding
	totaal: 50 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1a	3	2				B1 4.3.2		
1b	2	2				B1 4.3.2		
1c	2	2				B1 4.3.2		
1d	3	2				B4 7.1		
1 ^e	3	2						
1f	2	1						D2 13.3
2a	1	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid			

2b	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid			
2c	1	1						
2d	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			
3a	2	1					C2 9.7	
3b	3	2					C2 9.8	
3c	3	2					C2 9.10	
4a	3	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C3 10.3	
4b	3	3					C3 10.3	
4c	2	2			A 1.2 Informatie verwerken		C3 10.3	
4d	4	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C4 11.1	
5	9	3			A 2.3 Vorming - Ideologie	B4 7.2	C4 11.3	

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	2a, 2b, 2d, 4a, 4d, 5	21
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		21
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	1a, 1b, 1c	7
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	1d, 5	12
totaal aantal punten		19
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	3a, 3b, 3c	8
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	4a, 4b, 4c, 5	17
C4 Overheidsbeleid en	4d	4

standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		29
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	1f	2
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		2

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 42%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 33%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	4 vragen	totaal 4 punten
2. begrijpen	12 vragen	totaal 34 punten
3. analyseren	2 vragen	totaal 12 punten
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	E
leerjaar	4 havo
domein	Vorming
Tijdstip van afname	Periode 1, 2012-2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 a t/m i	16	1 / Artikel Trouw	B Vorming
2 a t/m g	16	2 / Reclamecampagne	B Vorming
3 a t/m d	8	3 / Eerste alinea bron 1	B Vorming
	totaal: 40 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1a	1	2		X				
1b	2	2			A 2.6 Verandering - Modernisering			
1c	2	2			A 2.5 Binding - Groepsvorming			
1d	2	2			A 2.3 Vorming – Identiteit			
1e	2	2			A 2.3 Vorming - Identiteit	B1 4.2		

1f	2	2			A 2.3 Vorming - Socialisatie			
1g	1	1				B2 5.4		
1h	2	2				B1 4.1		
1i	2	2				B1 4.1		
2a	2	2				B1 4.3.1		
2b	2	2				B1 4.3.1		
2c	2	2				B1 4.4		
2d	2	2				B1 4.3.2		
2e	4	2				B1 4.3.2		
2f	2	2				B1 4.1		
2g	2	2				B1 4.3.1		
3a	2	2				B3 6.2		
3b	2	2				B3 6.2		
3c	2	2			A 2.3 Vorming – Acculturatie			
3d	2	2			A 2.3 Vorming - Acculturatie			

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1b, 1c, 1d, 1e, 1f, 3c, 3d	14
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		14
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	1a, 3a, 3b, 3c, 5a, 5b, 5c	12
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	4a, 4b, 4c	9
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	5d, 5e, 5fA	5
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	1c	1
totaal aantal punten		27
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	1e, 1f, 1g, 1h, 1i, 2a, 2b, 2c, 2d, 2e, 2f, 2g	25
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	3a, 3b	4

C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		29
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 35%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 35%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	1 vraag	totaal 1 punt
2. begrijpen	rest	totaal 39 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	E
leerjaar	5 havo
domein	Binding
Tijdstip van afname	Periode 2012-2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 5	10	1 / Arbeidsparticipatie	D Binding
6 t/m 9	7	2 / Onveiligheidsbeleving	D Binding
10 t/m 20	26	3 / Van kwaad tot erger	D Binding
21 t/m 22	6	4 / Representativiteit	D Binding
	totaal: 49 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	1			A 2.5 Binding			
2	2	1			A 2.5 Binding			
3	2	2				B3 6.1		
4	2	2					C3 10.3	
5	2	2			A 2.5 Binding - Cultuur	B3 6.1		
6	1	2						D1 12.3
7	1	2						D1 12.3

8	2	1			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			
9	3	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			D1 12.6
10	2	4			A3 3.1			
11	2	1			A3 3.1			
12	1	2						D1 12.7
13	2	2						D1 12.2
14	2	2			A 2.5 Binding - Groepsvorming			D3 14.1
15	2	2						D3 14.1
16	3	2						D3 14.1
17	2	2						D3 14.1
18	3	2						D2 13.4
19	3	2						D2 13.5
20	4	2						D2 13.3
21	3	2			A 2.5 Binding - Representativiteit			
22	3	2						D2 13.6

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1, 2, 5, 8, 9, 14, 21	16
A3 onderzoeksvaardigheden	10, 11	5
totaal aantal punten		21
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	3, 5	4
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		4
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen	4	2

10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen		
11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		2
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk	6, 7, 9, 12, 13	8
12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming	18, 19, 20, 22	13
13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid	14, 15, 16, 17	9
14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders		
15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		30

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 43%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 33%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	3 vragen	totaal 6 punten
2. begrijpen	18 vragen	totaal 41 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	1 vraag	totaal 2 punten

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	F
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding
Tijdstip van afname	?
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 4		1 / Straatvegers	C Verhouding
5		2 / Rechtsongelijkheid	C Verhouding
6		3 / Roken	C Verhouding
7 t/m 8		4 / Arabische lente	C Verhouding
9		5 / Glazen plafond	C Verhouding
10		6 / Sociale mobiliteit	C Verhouding
11		7 / Status, rol, groep	C Verhouding
	totaal: scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1		1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid			
2		2					C1 8.2	
3		2					C1 8.3	
4		1					C1 8.3	
5		2					C1 8.4	
6		2					C1 8.6	

7		2					C1 8.7	
8		1					C1 8.8	
9		2					C3 10.1	
10		2					C3 10.3	
11		2					C1 8.3	

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1	
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11	
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	9, 10	
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming		

13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten:

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 9%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	3 vragen	totaal punten
2. begrijpen	rest	totaal punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	F
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding en Verandering
Tijdstip van afname	
antwoordmodel	Nee

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 4		1 / Imtech	C Verhouding
5		2 / Lente akkoord	C Verhouding
6		3 / Obama	C Verhouding
7		4 / Directe democratie	C Verhouding
8		5 / Gemeente Utrecht	C Verhouding
9		6 / Abraham	C Verhouding
10 t/m 12		7 / Intermediair	E Verandering
	totaal: scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1		2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.1	
2		2			A 2.4 Verhouding – Macht/gezag, conflict/samenwerking			
3		2					C2 9.2	

4		2					C2 9.3	
5		2					C2 9.2	
6		1					C2 9.7	
7		2					C2 9.8	
8		1					C4 11.1	
9		2						
10		2			A 2.6 Verandering - Modernisering			
11		1						
12		2						

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1, 2, 10	
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		
B Vorming		
B1 Socialisatie		
4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen		
5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen		
6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen		
7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten	1	
8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen	3, 4, 5, 6, 7	
9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen		
10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen	8	
11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk		
12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en		

pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten:

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 25%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	3 vragen	totaal punten
2. begrijpen	rest	totaal punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	G
leerjaar	4 havo
domein	Vorming
Tijdstip van afname	December 2012
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 2	5	1 / Identiteit	B Vorming
3 t/m 4	4	2 / Socialisatoren	B Vorming
5	6	3 / Veranderde samenleving	B Vorming
6	3	4 / Oorzaak misdaad	B Vorming
7	2	5 / Invloed van media	B Vorming
8 a t/m l	24	6 / NRC artikel	B Vorming
	totaal: 44 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	2				B1 4.1		
2	3	1				B1 4.2		
3	1	1				B2 5.4		
4	3	2			A 2.5 Binding – Representatie			
5a	3	1				B2 5.1		

5b	3	2				B2 5.1		
6	3	1						D3 14.1
7	2	1				B1 4.3.1		
8a	2	2						
8b	2	2				B1 4.1		
8c	2	1				B1 4.1		
8d	2	2				B1 4.1		
8e	2	4						
8f	2	2				B1 4.2		
8g	2	2				B1 4.3.1/B3 6.3		
8h	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie	B3 6.1		
8i	2	1			A 2.6 Verandering – Insitutionalisering			
8j	2	2			A 2.4/ A 2.5/ A 2.6			
8k	2	1			A 2.4 Verhouding – Gezag			
8l	2	2				B1 4.1		

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	4, 8h, 8i, 8j, 8k	11
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	2, 3, 7, 8b, 8c, 8d, 8f, 8g, 8l	18
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	5a, 5b	6
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	8g	2
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		26
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9		
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10		
C3 Sociale veranderingen		

10.1 t/m 10.15		
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3	6	3
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 25%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 25%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	7 vragen	totaal 15 punten
2. begrijpen	rest	totaal 27 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	1 vraag	totaal 2 punten

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	G
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding en vorming
Tijdstip van afname	Mei 2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 2	6	1 / Sociale Ongelijkheid	C Verhouding
3 t/m 7	13	2 / Bill Gates	C Verhouding
8 t/m 10	18	3 / Vakbond FNV	C Verhouding
11 t/m 14	12	4 / Sociale Uitsluiting	B Vorming
	totaal: 49 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	3	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid			
2	3	1					C1 8.1	
3	3	2			A 2.4 Verhouding – Macht/gezag			
4	2	1					C1 8.2	
5	4	2					C1 8.3	
6	2	1					C1 8.4	
7	2	1					C1 8.4	

8a	2	1					C1 8.7	
8b	2	1					C3 10.3	
8c	2	2					C2 9.3	
8d	2	2					C3 10.4	
8e	2	2					C2 9.7	
8f	2	2					C2 9.8	
8g	2	2					C2 9.3	
9	2	1					C2 9.3	
10	2	1					C2 9.3	
11	3	2					C2 9.2	
12	3	2			A 2.6 Verandering – Democratisering			
13	3	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			
14	3	1				B1 4.3.2		

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1, 3, 12, 13	12
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		12
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	14	3
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		3
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	2, 4, 5, 6, 7, 8a	15
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	8c, 8e, 8f, 8g, 9, 10, 11	15
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	8b, 8d	4
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		34

D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 24%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 29%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	10 vragen	totaal 23 punten
2. begrijpen	rest	totaal 26 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	H
leerjaar	4 havo
domein	Verhouding
Tijdstip van afname	April 2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 a t/m h	18	1 / Sociale uitsluiting	C Verhouding
2 a t/m i	15	2 / Vakbondsleden	C Verhouding
3 a t/m b	5	3 / Geen titel	C Verhouding
	Totaal: 38 scorepunten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings- vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1a	2	2					C2 9.2	
1b	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie		C2 9.2	
1c	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.1	
1d	3	1					C2 9.2	
1e	2	2					C1 8.3	
1f	3	2					C4 11.4	
1g	1	1					C3 10.4	
1h	3	2					C3 10.1 &	

						10.3	
2a	1	1				C2 9.3	
2b	2	2				C2 9.3	
2c	2	2				C3 10.3	
2d	2	2				C3 10.5	
2e	1	1				C3 10.4	
2f	2	1				C3 10.4	
2g	1	1				C3 10.4	
2h	2	2				C3 10.5	
2i	2	2				C3 10.4	
3a	2	2				C4 11.3	
3b	3	1					

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden		
A2 Concept-contextbenadering	1b, 1c	4
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		4
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4		
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4		
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	1c, 1e	4
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	1a, 1b, 1d, 2a, 2b	10
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	1g, 1h, 2c, 2d, 2e, 2f, 2g, 2h, 2i	16
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5	1f, 3a	5
totaal aantal punten		35
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk		

12.1 t/m 12.8		
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming		
13.1 t/m 13.6		
D3 Veranderingen in strafbeleid		
14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders		
15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 11%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 11%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	7 vragen	totaal 12 punten
2. begrijpen	rest	totaal 26 punten
3. analyseren	----	
4. evalueren	-----	

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	Proefexamen Havo CITO
leerjaar	September 2012
domein	-
Tijdstip van afname	-
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 9	27 punten	Opgave 1: Emancipatie	B Vorming
10	4 punten	Opgave 2: Onveiligheidsbeleving	D Binding
11 t/m 15	16 punten	Opgave 3: Achterstand	C Verhouding
16 t/m 21	18 punten	Opgave 4: Veiligheid in wijken	D Binding
22	3 punten	Opgave 5: Representativiteit	D Binding
	totaal:		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	2			A 2.6 Verandering – Individualisering	B2 5.1		
2	1	1			A 2.3 Vorming – Ideologie (?)	B4 7.2		
3	2	1			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.7	

4	4	2				B2 5.1		
5	4	2				B4 7.2		
6	4	2						D2 13.3
7	2	2			A 2.3 Vorming – socialisatie	B1 4.1		
8	4	2			A 2.6 Verandering – Modernisering			
9	4	2				B1 4.3.2		
10	4	3			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			D1 12.6
11	2	1			A 1.1 Onderzoeksvaardigheden			
12	2	2					C3 10.1	
13	3	2					C1 8.3	
14	4	2					C1 8.4	
15	5	4					C2 9.2	
16	2	2						D1 12.2
17	3	2			A 2.5 Binding – Groepsvorming			D3 14.1
18	3	2				B1 4.4		
19	4	1						D2 13.5
20	2	1			A 2.4 Verhouding – Gezag			
21	4	3/4			A 2.5 Binding – Sociale Cohesie			D2 13.5
22	3	3			A 2.5 Binding - representativiteit			D3 14.3

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden	11	2
A2 Concept-contextbenadering	1, 2, 3, 7, 8, 10, 17, 20, 21, 22	27
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		29
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	7, 9, 18	9
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	1, 4	6
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3		
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	2, 5	5
totaal aantal punten		19

C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	3, 13, 14	9
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	15	5
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	12	2
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5		
totaal aantal punten		16
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8	10, 16	6
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	6, 19, 21	12
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3	17, 22	5
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		23

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 43%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 45%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	5 vragen	totaal 11 punten
2. begrijpen	13 vragen	totaal 41 punten
3. analyseren	3 vragen	totaal 11 punten
4. evalueren	1 vraag	Totaal 5 punten

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	Pilot Havo examen CITO
leerjaar	2012-2013
domein	-
Tijdstip van afname	22 mei 2013
antwoordmodel	Ja

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 14	8 punten	Opgave 1: Kansen school, arbeidsmarkt	C Verhouding
5 t/m 9	12 punten	Opgave 2: Minimumstraffen	D Binding
10 t/m 11	13 punten	Opgave 3: Urban family	B Vorming
12 t/m 14	7 punten	Opgave 4: Betrokken Nederlanders	C Verhouding
15 t/m 20	12 punten	Opgave 5: Schoon genoeg	C Verhouding
21 t/m 22	7 punten	Opgave 6: Sociaal vertrouwen	B Vorming
23 t/m 27	13 punten	Opgave 7: Kwajongens	B Vorming
	totaal: 72 punten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	2					C3 10.1	
2	2	2				B1 4.1		
3	2	2					C1 8.4	

4	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.3	
5	2	2						D3 14.1
6	2	2						D1 12.4
7	4	2						D3 14.1
8	2	2						D2 13.3
9	2	1						D4 15.2
10	10	3/4			A 2.5 Binding – Sociale cohesie			D1 12.3
11	3	2						D2 13.6
12	3	2			A 1.2 Informatievaardigheden		C2 9.6	
13	2	2					C2 9.8	
14	2	2			A 2.5 Binding – Sociale Cohesie/ A 2.6 Verandering – Individualisering			
15	2	1					C2 9.3	
16	2	2			A 2.4 Verhouding – Macht		C2 9.3	
17	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie / A 2.6 Verandering – Democratisering			
18	2	2				B3 6.3		
19	2	1				B1 4.3.1		
20	2	1					C1 8.9	
21	5	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid / A 2.5 Binding – Sociale Cohesie		C4 11.2	
22	2	1					C2 9.2	
23	3	2				B1 4.3.2		
24	2	2			A 2.3 Vorming – Socialisatie	B1 4.1		
25	3	2			A 2.6 Verandering – Modernisering	B2 5.1		
26	2	2				B4 7.4		
27	3	2			A 2.3 Vorming - Cultuur	B2 5.1		

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden	12	3
A2 Concept-contextbenadering	4, 10, 14, 16, 17, 21, 24, 25, 27	31
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		34

B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	2, 19, 23, 24	9
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	25, 27	6
B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	18	2
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4	26	2
totaal aantal punten		19
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	3, 4, 20,	6
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	12, 13, 15, 16, 22	11
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	1	2
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5	21	5
totaal aantal punten		24
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8	6, 10	12
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	8, 11	5
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3	5, 7	6
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7	9	2
totaal aantal punten		25

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 43%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 33%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	5 vragen	totaal 10 punten
2. begrijpen	21 vragen	totaal 52 punten
3. analyseren	1 vraag	totaal 10 punten
4. evalueren	-	-

Onderzoek schoolexamens en centrale examens maatschappijwetenschappen

school	Pilot Havo examen CITO
leerjaar	
domein	-
Tijdstip van afname	18 juni 2013
antwoordmodel	-

Tabel 1

Overzicht van de opgaven/vragen

Vragen	aantal scorepunten	opgaven / context	nadruk op Domein
1 t/m 4	12 punten	Opgave 1: Opvoeden en media	B Vorming
5 t/m 11	17 punten	Opgave 2: Religie en integratie	B Vorming/C Verhouding
12 t/m 16	10 punten	Opgave 3: Gezondheid en opleidingsniveau	C Verhouding
17 t/m 19	9 punten	Opgave 4: Europeanisering en individualisering	C Verhouding
20 t/m 27	23 punten	Opgave 5: Rotterdam	D Binding
	totaal: 71 punten		

Tabel 2

Toetsmatrijs kenmerken vragen en verdeling over de Domeinen

vragen	score punten	beheersingsniveau	begrippenlijst	intro	Domein A Hoofd- en kernconcepten Concept-- vragen	Domein B Vorming samenlevings-vormen	Domein C Verhouding Sociale ongelijkheid	Domein D Binding Veiligheid
1	2	2			A 2.3 Vorming – Cultuur	B1 4.1		
2	6	2			A 2.3 Vorming –	B1 4.1		

					Socialisatie			
3	2	2				B1 4.3.2		
4	2	2				B2 5.1		
5	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie	B2 5.1		
6	2	2			A 2.5 Binding – Sociale cohesie	B3 6.1		
7	3	3					C1 8.3	
8	2	2				B1 4.1		
9	3	2			A 2.3 Vorming – Acculturatie	B1 4.1		
10	3	2					C4 11.5	
11	2	3					C1 8.3	
12	2	3			A 1.2 Onderzoeksgegevens interpreteren			
13	2	2			A 2.4 Verhouding – Sociale ongelijkheid		C1 8.1	
14	2	2					C1 8.1	
15	2	2					C4 11.3	
16	2	2					C4 11.3	
17	4	2					C2 9.2	
18	2	2					C3 10.3	
19	3	2			A 2.6 Verandering – Individualisering		C3 10.5	
20	2	2						
21	3	3						
22	4	2						D4 15.1
23	4	2						D1 12.3
24	2	2						D1 12.6
25	2	2						D1 12.7
26	2	2						D2 13.1
27	4	2			A 2.6 Verandering - Globalisering			D1 12.8

Verdeling vragen en scorepunten over domeinen en subdomeinen

subdomeinen	Vraag/vragen	scorepunten
A Vaardigheden		
A1 info. vaardigheden	12	2
A2 Concept-contextbenadering	1, 2, 5, 6, 9, 13, 19, 27	24
A3 onderzoeksvaardigheden		
totaal aantal punten		26
B Vorming		
B1 Socialisatie 4.1 t/m 4.4	1, 2, 3, 8, 9	15
B2 Veranderingen in samenlevingsvormen 5.1 t/m 5.4	4, 5	4

B3 Samenlevingsvormen als bindingen 6.1 t/m 6.3	6	2
B4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 7.1 t/m 7.4		
totaal aantal punten		21
C Verhouding		
C1 Sociale ongelijkheid en maats. conflicten 8.1 t/m 8.9	7, 11, 13, 14	9
C2 Verschillen op drie maats. terreinen 9.1 t/m 9.10	17	4
C3 Sociale veranderingen 10.1 t/m 10.15	18, 19	5
C4 Overheidsbeleid en standpunten politieke partijen 11.1 t/m 11.5	10, 15, 16	7
totaal aantal punten		25
D Binding		
D1 Veiligheid als maat. en politiek vraagstuk 12.1 t/m 12.8	23, 24, 25, 27	12
D2 Veiligheid, rechtsstaat en pol. besluitvorming 13.1 t/m 13.6	26	2
D3 Veranderingen in strafbeleid 14.1 t/m 14.3		
D4 positie slachtoffers, verdachten en daders 15.1 t/m 15.7		
totaal aantal punten		14

Verhouding conceptvragen - contextvragen

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal punten: 34%

Percentueel aandeel conceptvragen qua aantal vragen: 30%

Beheersingsniveaus

Tabel 5 verdeling vragen, scorepunten en percentage over de beheersingsniveaus

1. memoriseren	0 vragen	totaal 0 punten
2. begrijpen	23 vragen	totaal 61 punten
3. analyseren	4 vragen	totaal 10 punten
4. evalueren	-	-